

A photograph of a woman with dark hair and glasses, wearing a white lab coat, looking upwards with a focused expression. In the background, there is a medical drip chamber with a white bag and red text. The image is overlaid with a white geometric grid pattern. A large, semi-transparent grey circle is positioned at the bottom of the page, partially overlapping the woman's lab coat.

Ekonomiska utsikter

hösten 2015

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.

Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.

Detta är 2015 års höstrapport.

Vid frågor om prognosen, ring Lars Ernsäter på telefon 08-796 27 44

Beräkningarna slutfördes 9 november.

Innehåll

1. Sammanfattning: Återhämtningen av Sveriges ekonomi tar fart.....	4
2. Internationell ekonomi: Råvaruimportörer är vinnare. Råvaruexportörer är förlorare.....	6
3. Svensk ekonomi: Konjunkturåterhämtning i en exceptionell situation.....	13
4. Ekonomisk politik: Flyktingkrisen påverkar Sverige.....	25
5. Samhällsekonomiskt löneutrymme.....	30
Bilaga: diagram och tabeller.....	35

1. Sammanfattning: Återhämtningen av Sveriges ekonomi tar fart.

Vi bedömer att Sveriges ekonomi i år och de kommande två åren växer med omkring tre procent per år. Tillväxten drivs av ett antal faktorer.

- Den privata konsumtionen utvecklas hyggligt och får draghjälp från Riksbankens expansiva politik.
- Investeringarna utvecklas bra, inte minst bostadsinvesteringarna. Antalet påbörjade bostäder beräknas uppgå till cirka 50 000 på årsbasis.
- Svensk export stärks av den förbättrade konjunkturen i Europa, inte minst i flera av de tidigare ”krisländerna”.
- Svensk ekonomi får dessutom på kort sikt en stimulans av flyktingkrisen eftersom kostnaderna i huvudsak finansieras med avräkning mot biståndet samt försämrat finansiellt sparande.

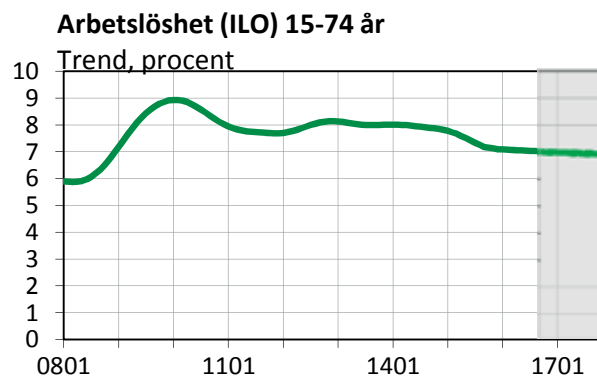
Konfidensindikatorn som sammanfattar läget i näringslivet visar på ett klart starkare läge än normalt. Företagens samlade omdöme om efterfrågeläget ligger betydligt över det historiska genomsnittsnittet och anställningsplanerna för kommande tre månader är mer optimistiska än normalt.

Arbetslösheten har minskat relativt kraftigt under det senaste halvåret och ligger nu på strax över sju procent. Vi bedömer att arbetslösheten fortsätter att minska under kommande år men i en mycket måttlig takt.

Utsikterna för den globala ekonomin har försvagats något sedan förra året och bedöms i år stanna på omkring 3 procent. Men utvecklingen i världen är tudelad. Kina styr nu om sin ekonomi från investeringar och byggande till inhemsk

konsumtion. Detta har bidragit till lägre världsmarknadspriser på råvaror.

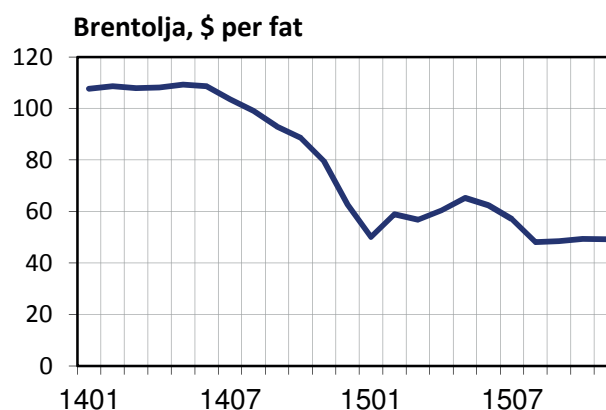
Diagram 1:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Världsekonomin präglas av en uppdelning mellan råvaruexportörer vars ekonomiska utveckling påtagligt har dämpats av de nerpressade priserna och råvaruimportörer som får draghjälp av de lägre priserna.

Diagram 1:2

Källa: Macrobond

Europeisk ekonomi främjas av lägre råvarupriser, framförallt det nerpressade priset på olja. Den europeiska ekonomin stärks också av faktorer så som minskad åtstramning, en expansiv penningpolitik från ECB och ett stabilare banksystem. BNP i Euroområdet väntas växa

strax över 1,5 procent i år och ytterligare något bättre år 2016.

Den förbättrade ekonomiska utvecklingen i Europa har också en viss positiv effekt på den europeiska arbetsmarknaden. Arbetslösheten har börjat sjunka men nedgången är svag och sker från en hög nivå.

Sverige präglas precis som flera andra industriländer av ett lågt inflationstryck och ett nerpressat ränteläge. Vi bedömer att Sverige nu är på väg tillbaka mot ett mer normalt inflationstryck. Men en normalisering förutsätter att parterna på arbetsmarknaden i avtalsförhandlingarna utgår ifrån inflationsmålet.

Krig och kaos i Mellanöstern gör att rekordmånga personer söker asyl i Sverige och några andra EU-länder. LO-ekonomerna anser att den ekonomiska politiken ska ha full sysselsättning och låg arbetslöshet som ledstjärna. De grundläggande utmaningarna förändras inte av att arbetskraften kommer att utökas med många personer som är födda i ett annat land än Sverige. Däremot kommer de att kräva en mer effektiv och ambitiös politik.

Flyktningmottagandet kommer, enligt Migrationsverkets senaste prognos, vara ovanligt högt under flera år framöver. Men ur ett statsfinansiellt perspektiv är dramatiken mindre. Sverige har låg bruttoskuld och relativt små offentliga underskott. Vi ser ingen anledning att möta dessa extraordinära kostnader genom stora besparingar på välfärden. Tillfälliga kostnader ska inte finansieras permanent.

Utmaningen ligger framför i att se till att utforma mottagningen på ett effektivt sätt, anordna bostäder, klara barnens skolgång samt att se till att de som kommer till Sverige så snabbt som det går får fotfäste på arbetsmarknaden.

Det är även värt att påpeka att regeringens mål om EU:s lägsta arbetslöshet år 2020 inte behöver hotas eftersom det är ett *relativt mått* och att fler av de länder som idag har låg arbetslöshet, såsom Tyskland och Österrike, också tar stort ansvar i den europeiska flyktingkrisen.

Det är helt avgörande att det råder stor klarhet om vem som ska stå för de ökade kostnaderna.

Flyktingkostnaderna är ett resultat av ett nationellt åtagande och bör därför finansieras fullt ut av staten. Regeringen bör göra tydligt att det är denna finansieringsprincip som gäller. Ett nationellt åtagande innebär också att alla kommuner måste tillhandahålla boende åt flyktingar.

Tabell 1:1

Nyckeltal

Procentuell förändring om inget annat anges

	2014	2015	2016	2017
BNP till marknadspris	2,3	3,2	3,2	3,1
BNP, kalenderkorrigerad	2,4	3,0	2,9	3,3
BNP i Euroområdet	0,9	1,6	1,8	
Sysselsättning	1,4	1,3	1,5	1,6
Arbetslöshet <1>	7,9	7,4	7,1	7,0
Syssels.grad, 20-64 <2>	79,9	80,2	80,3	80,3
Timlön <3>	2,7	2,5	3,3	3,5
Produktivitet i när.livet <4>	1,0	2,2	1,9	2,6
KPI	-0,2	0,0	1,2	2,2
KPIF	0,5	0,9	1,7	1,9
Real disponibel inkomst	2,2	3,5	3,0	2,2
Bytesbalans <5>	5,4	6,6	6,6	6,3
USD/SEK <6>	6,9	8,4	8,3	8,3
EUR/SEK <6>	9,1	9,4	9,3	9,3

<1> Procent av arbetskraften <2> Procent av befolkningen 20-64 <3> Enligt konjunkturlönestatistiken <4> Kalenderkorrigerad <5> Procent av BNP <6> Helårsgenomsnitt, procent

2. Internationell ekonomi: Råvaruimportörer är vinnare. Råvaruexportörer är förlorare

Världsmarknadspriset på olja har sedan mitten av år 2014 mer än halverats. Även priserna på flera viktiga metaller har sjunkit kraftigt. En central förklaring till den negativa prisutvecklingen på råvaror är utvecklingen i Kina där ekonomin styrs om från investeringar och byggande till inhemsk konsumtion. Världsekonomin präglas idag av en uppdelning mellan råvaruexportörer vars ekonomiska utveckling påtagligt har dämpats av de nerpressade priserna och råvaruimportörer som får draghjälp av de lägre priserna. Europeisk ekonomi främjas av lägre råvarupriser, framförallt det nerpressade priset på olja. Den europeiska ekonomin stärks också av faktorer så som minskad åtstramning, expansiv penningpolitik och stabila bankssystem. Sverige är starkt beroende av utvecklingen i Europa och drar nu nytta av den förbättrade europeiska konjunkturen.

Tabell 2:1

BNP-utvecklingen på Sveriges 10 största exportmarknader

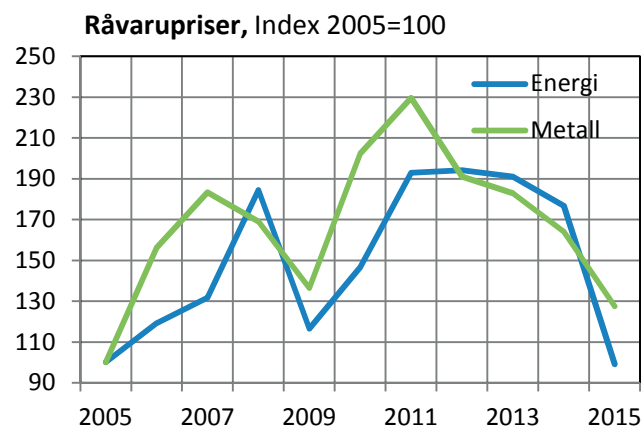
	2015	2016
Euroområdet	1,6	1,8
<i>varav</i>		
Tyskland	1,7	1,8
Finland	0,4	1,2
Norge (fastland)	1,3	1,8
Storbritannien	2,5	2,2
Danmark	1,7	2,4
USA	2,5	2,7
Kina	6,8	6,5
Polen	3,5	3,5
Ryssland	-4	-0,5
Japan	0,5	1,0
Turkiet	3,0	3,0

Källa: IMF, OECD, Tyska regeringen och andra inhemska prognoser oktober, Löntagarnas forskningsinstitut Finland, Finansdepartementet

Norge, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd Danmark samt egna beräkningar

Utsikterna för den globala ekonomin har mattats något. År 2014 landade den globala tillväxten på 3,4 procent. I år bedöms tillväxten bli några tiondelar lägre. Men den globala ekonomin är tudelad. Priserna på råvaror har sjunkit kraftigt under de senaste åren. Priset på olja har halverats sedan sommaren 2014 medan priset på t.ex. järnmalm är ungefär en tredjedel jämfört med priset i början på 2013. De länder vars export domineras av råvaror bedöms möta fortsatt mycket stora ekonomiska utmaningar. Länder som framförallt importerar råvaror har en betydligt bättre position och kan dra nytta av framförallt låga oljepriser.

Diagram 2:1

Källa: Macrobond

Flertalet av de länder som nu pressas hårt av prisfallet på råvaror är tillväxt- och utvecklingsländer. Men även några avancerade ekonomier som Kanada, Australien och Norge påverkas negativt av de nerpressade råvarupriserna. Sjunkande priser på råvaror minskar exportintäkterna men leder också till

dämpade investeringar i utvinningen av råvaror. IMF bedömer att de låga råvarupriserna i genomsnitt leder till en procentenhets lägre tillväxt i de råvaruexporterande länderna. För oljeexportörer är den negativa effekten ännu större.

Vad förklarar utvecklingen av oljepriserna?

Snabba och starka oljeprisfall är sällsynta och brukar när de sker vara kopplade till en akut kris så som finanskrisen 2008. Prisfallet som inleddes 2014 är inte direkt kopplad till någon akut kris utan snarare till en rad sammanverkande faktorer. Det är också noterbart att oljeprisfallet påbörjades ungefär ett år senare än prisfallet på flera andra råvaror. Några av de faktorer som brukar lyftas fram bakom oljeprisfallet är ökat utbud på grund av ny oljeutvinning i USA (så kallad *fracking*), oväntat hög oljeproduktion i Libyen och Irak trots pågående inbördeskrig, minskad strukturell efterfrågan på olja och energi t.ex. på grund av policybeslut att minska växthusutsläpp samt den dämpade utvecklingen i Kina. Men den mest centrala faktorn bakom oljepriset är sannolikt att Saudiarabien trots spekulationer om motsatsen har valt att fortsätta producera olja och därmed upprätthållit utbudet. Den Saudiarabiska oljeministern Ali al-Naimi motiverade beslutet att låta kranarna stå öppna på följande sätt. ”*If I reduce, what happens to my market share? The price will go up and the Russians, the Brazilians, US shale oil producers will take my share*”.¹ Det är också noterbart att Saudiarabien har deklarerat att de avser att fortsätta investera i utvinning och raffinering trots nerpressade priser. Det finns även vissa förutsättningar för ett fortsatt växande utbud av olja i takt när sanktionerna mot Iran nu lättar. Även om Saudiarabien och flera av deras grannländer fortsatt kan utvinna olja med vinst, eftersom länderna har låga utvinningskostnader, så innebär dagens oljepris ett mycket hårt tryck för de offentliga finanserna. Saudi Arabien

behöver ett oljepris på omkring 100 dollar för att ha balans i de offentliga finanserna.

Omläggning av kinesisk ekonomi pågår

En av förklaringarna till de dämpade priserna på råvaror är omläggningen av Kinas ekonomi från export till inhemsk service samt den dämpade byggboomen. Kina har under de senaste årens kraftiga industri- och bostadsproduktion stått för hälften av den globala konsumtionen av metaller. Kinas har varit en central motor i världsekonomin under många år, inte minst när finanskrisen och skuldskrisen pressade ner tillväxten i USA och Europa. Kinas dämpade ekonomi bidrar nu istället till att pressa ner tillväxten i många andra länder.

Tillväxten i Kina förväntas dock att i en global jämförelse vara fortsatt hög. Produktionen väntas i år och nästa år växa, enligt IMF och OECD, med över sex procent. En tillväxttakt enligt denna prognos förutsätter att Kinas omläggning från export till inhemsk service går relativt smidigt. Det finns flera tecken på att omläggningen fungerar, ett sådant tecken är att konsumtionen av investeringsvaror såsom cement och järn minskar medan konsumtionen av konsumentnära varor som kaffe och bensin växer. Om Kinas tillväxt skulle bli påtagligt lägre än prognostiserat så får detta återverkningar på hela den globala ekonomin.

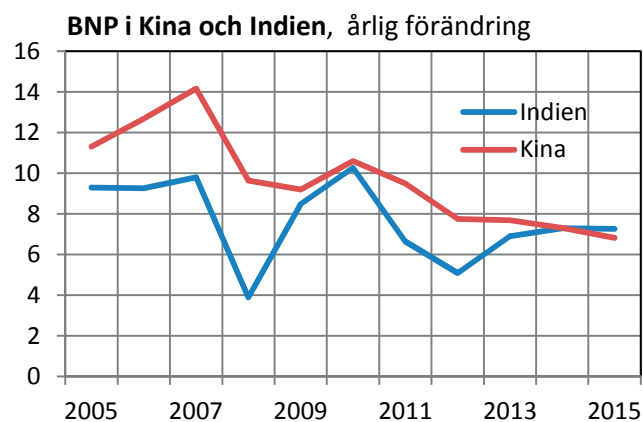
Kvaliteten på Kinas officiella statistik ifrågasätts ofta i västerländsk press och påstås vara kraftigt uppblåst. Det finns bland initierade bedömare en utbredd syn att Kinas inflation tenderar att underskattas, och därmed överskattas den reala ekonomiska utvecklingen, men det finns ingen konsensus om att statistiken skulle vara kraftigt felaktig (se t.ex. genomgång i Financial Times 27/9 ”China Statistics”).

Även om Kina förväntas utvecklas relativt väl så är det noterbart att Indien sannolikt under de

¹ Financial Times, 10 mars 2015

kommande åren kommer att ha en högre årlig tillväxttakt. Indien förväntas både i år och nästa år växa med över sju procent.

Diagram 2:2

Källa: Macrobond

Europeisk ekonomi stärks

I LO-ekonomernas ekonomiska prognos från våren 2015 så pekade vi på ett antal centrala faktorer som gör att Europas ekonomi nu vänder upp, inte minst det låga oljepriset. Vår bedömning är att de positiva faktorerna i huvudsak kvarstår och bidrar till att euroområdet i år väntas växa med i sammanhanget hyggliga 1,6 procent i år och ytterligare något starkare 2016. Utvecklingen i Grekland har varit negativ under året men mycket tyder på att risken för att Grekland allvarligt stör ekonomin i övriga euroländer numera är begränsad. Det finns anledning att tro att EU:s oförmåga att hantera flyktingkrisen nu utgör det största systemhotet för den ekonomiska stabiliteten i Europa.

Därför vänder Europa

1. Mindre åtstramande politik.

Det strukturella sparandet i euroområdet bedöms både i år och under år 2016 bli ungefär neutralt. Det kan jämföras med år 2013 då det finansiella sparandet ökade med en procentenhet jämfört med föregående år. EU-kommissionen har i sin politiska retorik satt fokus på behovet av ökade investeringar i Europa samtidigt som uttolkningen

av reglerna i stabilitetspakten har gjorts något mer flexibla.

2. Aktivitet från ECB

ECB bedriver nu en mycket expansiv penningpolitik med kvantitativa lättnader som omfattar mer än 1 000 miljarder euro, motsvarande ungefär en tiondel av hela euroområdet BNP. Programmet ska pågå till september 2016 och sedan fortsätta så länge som behövs för att ECB ska nå sitt mål om en inflation nära men under två procent: *”until the Governing Council sees a sustained adjustment in the path of inflation that is consistent with its aim of achieving inflation rates below, but close to, 2% over the medium term”*. ECBs aktiva politik har varit gynnsam för tillväxten i euroområdet men har ännu inte förmått att pressa bort deflationstendenserna i ekonomin.

3. Lägre oljepris

Det sänkta oljepriset gynnar både konsumenter och företag i Europa. Konsumenternas köputrymme växer och företagens produktionskostnader sjunker. Det sänkta oljepriset fungerar i praktiken som en skattesänkning utan potentiellt negativa effekter på offentlig sektors finanser.

4. Uppdämda behov och förbättrade kreditkanaler

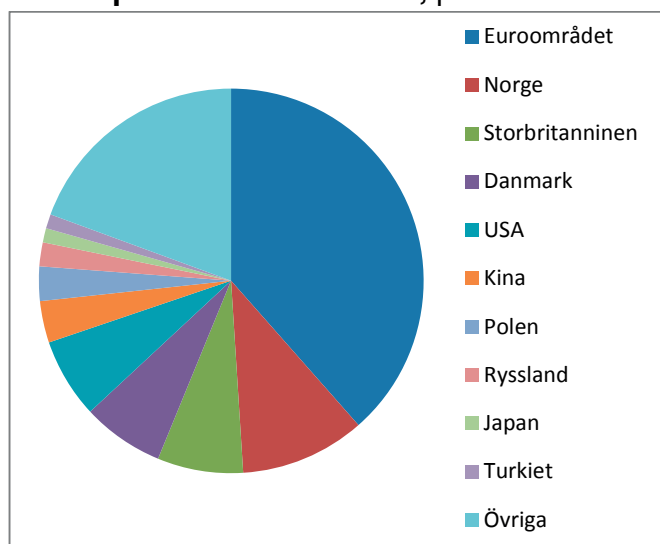
ECB:s ”Bank Lending Surveys” visar att de europeiska företagens efterfrågan på lån har förstärkts samtidigt som tillgången på lån också har förbättrats. Det europeiska banksystemet har blivit mer stabilt i takt med att allt fler delar i den europeiska bankunionen kommer på plats. Det finns också efter flera år med svag ekonomisk utveckling uppdämda behov inom företagssektorn att vårda investeringskapitalet. Detta underlättas i dagens miljö med förbättrade kreditkanaler och låga räntor. I några länder där ekonomin pressats långt under nivån före finanskrisen drivs

sannolikt ekonomin av rekyleffekter när
 åtstramningstrycket skruvas ner.

Euroområdet är Sveriges viktigaste exportmarknad. Svensk ekonomi har under flera år utvecklats svagt på grund av den obefintliga tillväxten i euroområdet. När euroområdet åter växer så får detta positiva effekter på svensk ekonomi. Sveriges direkta varuexport till Kina och andra tillväxtländer i Asien är begränsad.

Diagram 2:3

Sveriges 10 viktigaste varuexportmarknader 2014, procent

Källa: SCB

Det bör dock noteras att de svenska storföretagen har en betydligt större exponering mot dessa länder. Därtill finns det sannolikt en viss felkälla i SCBs statistik som underskattar exporten till Kina eftersom den ofta skeppas ut från hamnar utanför Sveriges gränser.

Tabell 2:1

Femton svenska multinationella företags försäljning per region 2014, procent	
Europa inkl. Sverige	38
Nordamerika	25
Asien, Oceanien	22
Latinamerika	8
Afrika, Mellanöstern	6

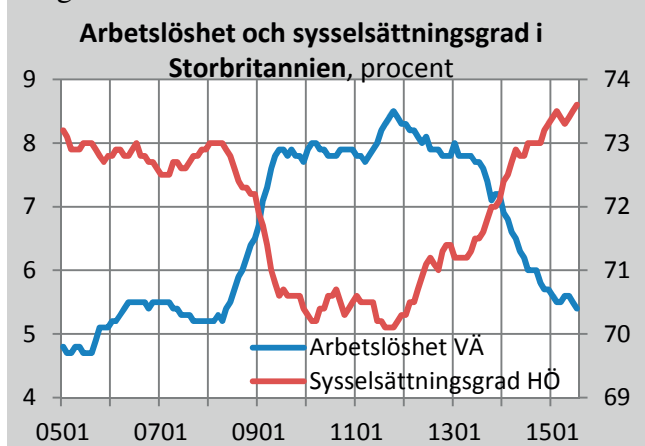
Källa: Industrins Ekonomiska Råd

Vår övergripande syn på den ekonomiska utvecklingen i euroområdet kvarstår sedan prognosen i våras. Hittills i år har tillväxten i Tyskland utvecklats marginellt svagare än förväntat och det återstår att se hur omfattande den negativa effekten blir av krisen på storföretaget Volkswagen. IFO-barometern i oktober visade på ett fortsatt relativt gott klimat i det tyska näringslivet. Tillväxten i flera av de tidigare ”krisländerna” ser något bättre ut än i våras. Tillväxten är särskilt god i Spanien som väntas landa på en tillväxt på över tre procent i år. BNP i Euroområdet väntas växa med 1,6 procent i år och ytterligare något bättre år 2016.

Snabbt fallande arbetslöshet i Storbritannien

Storbritannien utmärker sig genom att den brittiska arbetslösheten minskat kraftigt från omkring åtta procent i början på 2014 till att idag ligga på strax över fem procent. Kraften i nedgången i arbetslösheten har överraskat prognosmakarna. Det är också noterbart att löneökningarna under det senaste året har börjat normaliseras i brittisk ekonomi från en lönetillväxt på drygt en procent under åren 2012 och 2013 till att under det senaste året växa med väl över tre procent.

Diagram 2:4

Källa: Macrobond

Storbritannien har en fortsatt hygglig tillväxt om cirka 2,5 procent. Flera EU-länder i östra Europa har också en mer positiv utveckling. Polen, som är det enda EU-land som har haft en positiv tillväxt varje år ända sedan finanskrisen, bedöms landa på en god tillväxt om cirka 3,5 procent i år och nästa år. I våra grannländer i Norden är den ekonomiska utvecklingen relativt svag. Norge påverkas negativt av det låga oljepriset och Finland pressas av strukturella utmaningar medan Danmarks ekonomi utvecklas hyggligt.

Norden

Norge är inne i en oljeprisdriven konjunkturedgång som börjar sätta större avtryck i den övriga ekonomin. Tillväxten har dämpats och fastlands-BNP växte endast med 0,2 procent under det andra kvartalet i år, jämfört med kvartalet innan. Osäkerheten om framtiden ökar.

Oljeinvesteringarna har minskat med 15 procent sedan toppnivån. Nedgången påverkar även utvecklingen i tillverkningsindustrin där produktionen sjönk med över 4 procent under första halvåret. Exporten har minskat under det första halvåret, men bör framöver gynnas av starkare omvärldsefterfrågan och skjutsen från en kraftigt lägre växelkurs.

Hur svag ekonomin blir hänger till stor del på hushållens konsumtion som varit överraskande stark. Å ena sidan talar svagare löneökningstakt, något högre arbetslöshet och eventuellt ökat sparande till följd av ökad osäkerhet för svagare konsumtion framöver. Å andra sidan bidrar lägre räntor, stark utveckling av den statliga pensionsfonden och skattesänkningar till att främja konsumtionen. Norges Bank har sänkt sin styrränta tre gånger sedan december 2014 och signalerar att fler sänkningar kan bli aktuella.

Arbetslösheten har ökat från 3,2 till 4,4 procent. Den stigande arbetslösheten har dock, så här långt, begränsats till regioner längs kusten som är direkt beroende av oljeindustrin. Sysselsättningen har däremot fortsatt att öka något.

Danmark befinner sig i en allt tydligare konjunkturuppgång och framtidsutsikterna ser ljusare ut. En konkurrenskraftig valutakurs, i kombination med stigande efterfrågan i omvärlden, ger skjuts åt exporten. I takt med stigande efterfrågan bör även investeringarna öka, något som kan främja produktivitetstillväxten, som varit låg under senare år.

Hushållens konsumtion stärks av högre reallöneökningar, låga räntor, stigande bostadspriser och växande skuldsättning. Sysselsättningen har ökat sedan mitten av 2013, även om det är en bra bit kvar till 2008 års nivå. Samtidigt har arbetslösheten gradvis minskat. Sammantaget ger detta goda förutsättningar för konsumtionstillväxt framöver. Danmarks Nationalbank oroar sig dock för överhettning och påpekar att risken för en bostadsbubbla ökar, och vill därför se en avtrappning av finanspolitiska stimulanser de närmaste åren.

Finlands stora svårigheter för ekonomin fortsätter. BNP-nivån ligger nu 7 procent lägre än under första kvartalet 2008. Samtidigt ser tillväxtmöjligheterna framöver ut att vara svagare än i andra länder.

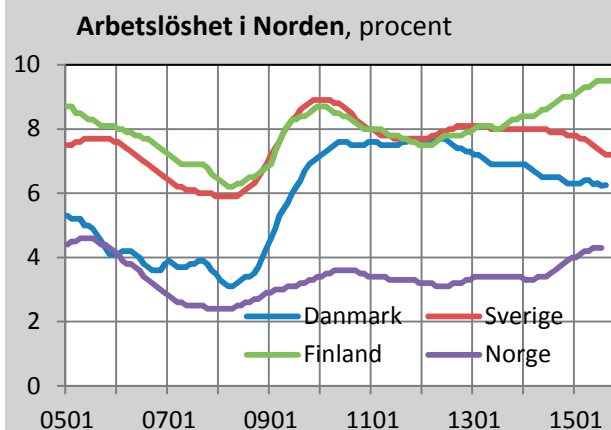
Finlands export består till övervägande del av investeringsvaror och har inte gynnats av omvärldens ökande efterfrågan på konsumtionsvaror. Svaga investeringar globalt, samt lägre efterfrågan i Ryssland, fördröjer en exportuppgång. Vidare har konkurrenskraftsproblem gjort att Finland tappat marknadsandelar de senaste åren, och den svagare euron ger inte tillräcklig draghjälp för exporten. Det låga kapacitetsutnyttjandet gör att

näringslivets investeringar är på den lägsta nivån på 15 år.

Sysselsättningen fortsätter att minska och arbetslösheten närmar sig 10 procent. Detta, i kombination med modesta löneökningar, bidrar till att hushållens konsumtionsutveckling förblir svag.

Statsfinanserna har försämrats och såväl budgetunderskottet som statsskulden, som nu ligger över 60 procent av BNP, växer. Den nya regeringen planerar därför att fortsätta med besparingspolitiken trots det svaga efterfrågeläget. Regeringen har dock inte fått med arbetsmarknadens parter på målet att förbättra den kostnadsmässiga konkurrenskraften med 5 procent, där åtgärderna fokuserar på att sänka enhetsarbetskostnaden, driva en måttlig lönepolitik och öka produktiviteten. Därför avser regeringen att genomföra reformer genom lagstiftning. Det handlar bland annat om två nya oavlönade lediga dagar utan att årsarbetstiden förkortas, en oavlönad karensdag för sjukfrånvaro, halverad övertidsersättning, sänkt ersättning för söndagsarbete och kortare semester inom främst offentlig sektor. Samtidigt sänks arbetsgivaravgiften i privat sektor något.

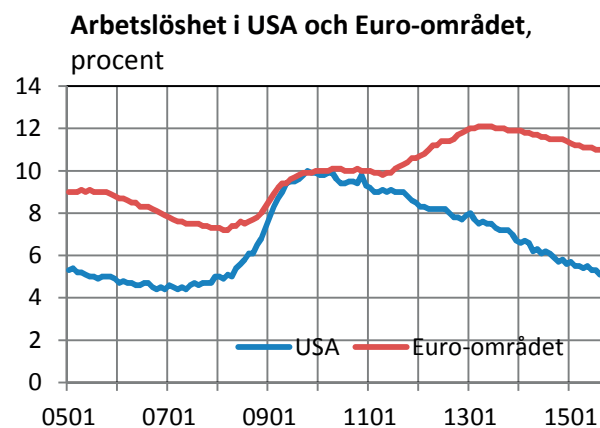
Diagram 2:5

Källa: Macrobond

Den förbättrade ekonomiska utvecklingen i Europa har också en viss positiv effekt på den europeiska arbetsmarknaden. Arbetslösheten har börjat sjunka men nedgången är svag och sker från en hög nivå. I Spanien så överstiger arbetslösheten 20 procent trots god tillväxt. Arbetslösheten i euroområdet är nu över tio procent vilket är ungefär dubbelt så högt som i USA. Noterbart är att arbetslösheten i USA och euroområdet i början på år 2011 låg på ungefär samma nivå. Olika val av finans- och penningpolitik har därefter medverkat till en kraftigt tudelad utveckling, till euroområdets stora nackdel.

Diagram 2:6

Källa: Macrobond

Amerikansk ekonomi i god form

USA hade en svag tillväxt första kvartalet 2015 men förväntas för året landa på en tillväxt på cirka 2,5 procent. Amerikansk oljeindustri missgynnas av det låga oljepriset men den samlade effekten för amerikansk ekonomi är positiv av prisfallet.²

Senare tids kommunikation från Federal Reserve pekar mot att en första räntehöjning kan komma i

² Enligt en studie från JP. Morgan Chase Institute använder amerikanska hushåll cirka 80 procent av utrymmet från de lägre oljepriserna till ökad konsumtion. <http://blogs.wsj.com/economics/2015/10/08/u-s-consumers-splurged-with-gas-savings-after-all-study-finds/>

slutet av i år. Den första räntehöjningen är en viktig händelse som signalerar att FED ser goda möjligheter till en självbärande tillväxt och en normalisering av penningpolitiken efter åtta år med noll-ränta. Tidpunkten för och storleken av de kommande räntehöjningarna kommer att få stor betydelse för såväl den reala som den finansiella utvecklingen i världsekonomin.

FED betonar att den första räntehöjningen kommer att vara beroende av värderingen av inkommande data. Man vill se ytterligare förbättringar på arbetsmarknaden och vara rimligt säker på att inflationen kommer att röra sig mot 2 procent på medellång sikt. Det är också tydligt att man ser allvarligt på riskerna att bryta återhämtningen i förtid.

En faktor som talar för att den första räntehöjningen skjuts på framtiden är att det finns betydande omvärldsrisker: oroliga finansiella marknader, osäkerhet om utvecklingen i Kina, risk för stora kapitalutflöden från tillväxtmarknader. Därtill kommer att löne- och pristrycket är fortsatt något svagt.

Utfallet för arbetsmarknaden för oktober var starkt och ökar chansen för att FED höjer räntan i december.

Baksmälla eller koma?

Flertalet utvecklade länder har allt sedan finanskrisen haft en svag ekonomisk utveckling. Detta gäller särskilt de flesta europeiska länder. Även Sverige har haft en mycket svag utveckling och har efter finanskrisen inte, mätt som BNP per capita, haft någon ekonomisk tillväxt. Om vi studerar produktivitetsutvecklingen i flertalet OECD-länder så har den varit mycket svag. Utvecklingen i Sverige har varit i nivå med andra

OECD-länder eller något svagare. En gemensam trend i nästan alla utvecklade länder har varit den låga riskfria räntan och centralbankernas svårighet att pressa upp inflationen till målnivån.

Den svaga ekonomiska utvecklingen i de flesta utvecklade ekonomier har väckt idén om ”*secular stagnation*” ett begrepp återlanserat 2013 av Lawrence Summers. Idén är att den utvecklade världen präglas av en låg realränta som gör centralbankernas arbete svårt, eftersom det finns en gräns för hur låg styrräntan kan bli, och ökar risken för finansiell instabilitet. Den låga realräntan brukar förklaras med ett stort sparandeöverskott på grund av bl.a. demografisk utveckling och låg efterfrågan på investeringar i nya storföretag som Facebook. Lösningen på ”*secular stagnation*” anses vara kraftigt ökad offentlig efterfrågan, inte minst i form av ökade investeringar i infrastruktur.

Ett annat perspektiv på de senaste årens svaga ekonomiska utveckling och låga räntor är att världen lider av en kreditbaksmälla. Denna idé förfäktas t.ex. av Kenneth Rogoff som menar att räntorna framförallt är låga på grund av finansiella regler som gör att pengar styrs mot ”riskfria” statspapper och oro för ny finansiell kris. Han menar vidare att den ekonomiska krisen också överskattats på grund av att man har svårt att mäta den ekonomiska nyttan av ny teknik.

Lästips:

”*World’s economic slowdown is a hangover not a coma*”; Kenneth Rogoff, Financial Times 10/10-2015

”*The case for expansion*”, Lawrence Summers, Financial Times 8/10-2015

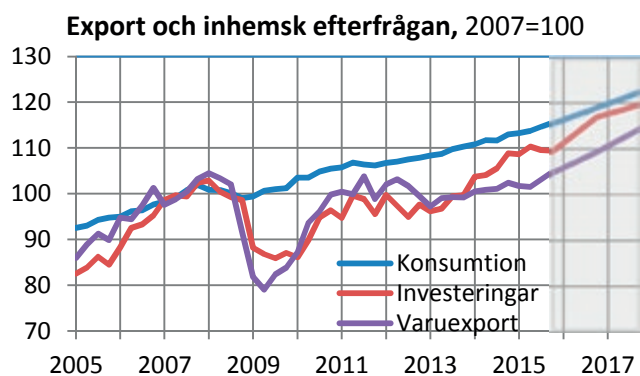
3. Svensk ekonomi: Konjunkturåterhämtning i en exceptionell situation

Återhämtningen i svensk ekonomi tar fart och BNP ökar med drygt 3 procent per år 2015-2017. Högre tillväxt i Europa, försvagad krona och en gynnsam inriktning på investeringsvaror lyfter exporten samtidigt som inhemsk efterfrågan fortsätter att utvecklas väl. Mot bakgrund av det omfattade flyktningmottagandet spelar den offentliga konsumtionen en betydande roll för att tillväxten blir stark. Sysselsättningen ökar med 200 000 personer 2015-2017. Arbetslösheten har minskat kraftigt i år men nedgången bromsas när arbetskraften åter växer snabbt. Inflationen hamnar under men nära målet under förutsättning att kronan inte stärks påtagligt.

Återhämtningen i svensk ekonomi tar fart. Vi räknar med tre goda år - 2015-2017 - med en BNP-tillväxt över 3 procent.

Utsikterna för den globala ekonomin har försämrats något, men tillväxten i Europa, som är den viktigaste marknaden för svensk export, stärks gradvis. I ett historiskt perspektiv är uppgången dock långsam. För Sveriges del innebär det att exporten inte ger samma bidrag till återhämtningen som i tidigare konjunkturuppgångar.

Diagram 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Utfallet i nationalräkenskaperna och indikatorer som Konjunkturbarometern och inköpschefsindex för industrin och tjänstesektorerna speglar en stark konjunktur. Enligt nationalräkenskaperna ökade BNP med 3,3 procent det första halvåret i år jämfört med motsvarande halvår 2014. Konjunkturinstitutets barometerindikator, som väger samman förväntningar hos hushåll och företag, steg för fjärde månaden i rad i oktober och visar på en starkare tillväxt än normalt i svensk ekonomi.

Konfidensindikatorn som sammanfattar läget i näringslivet visar på ett klart starkare läge än normalt. Företagens samlade omdöme om efterfrågeläget ligger betydligt över det historiska genomsnittetsnittet och anställningsplanerna för kommande tre månader är mer optimistiska än normalt

Samtidigt som konjunkturen förbättras de närmaste åren är perioden i många avseenden exceptionell, exempelvis är både korta och långa räntor i ett historiskt perspektiv extremt låga. Det som framför allt sätter sin prägel på läget är att kriget i Mellanöstern inneburit en dramatisk ökning av antalet människor som är på flykt och söker skydd i Europa. I Migrationsverkets huvudscenario beräknas 160 000 respektive 135 000 personer söka asyl i Sverige i år och nästa år. De närmaste åren är de makroekonomiska effekterna entydiga: högre efterfrågan och starkare tillväxt. På längre sikt är effekterna, inte minst på arbetsmarknaden, svåra att överskåda.

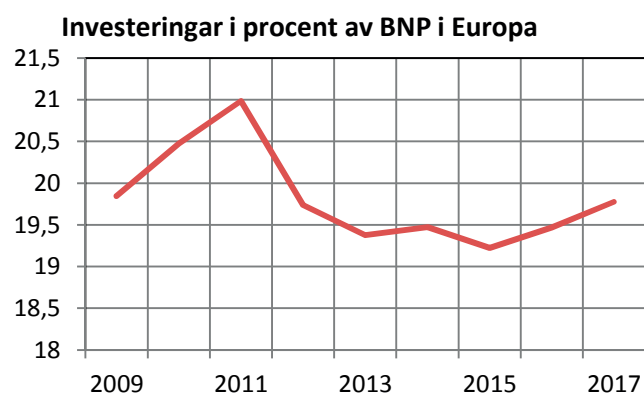
Exporten tar efter hand fart ...

Lågkonjunkturen i Europa med svag efterfrågan på investeringsvaror och stark krona har starkt missgynnat svensk varuexport de senaste åren. I år och nästa år finns det förutsättningar för en

bättre utveckling, även om utfallet under det första halvåret i år var en besvikelse efter det starka fjärde kvartalet i fjol. Tillväxten och investeringarna i Europa väntas öka, om än långsamt, och kronan har försvagats. Kronkursen väntas i år vara cirka 8 procent lägre än i fjol och cirka 12 procent lägre än 2013.

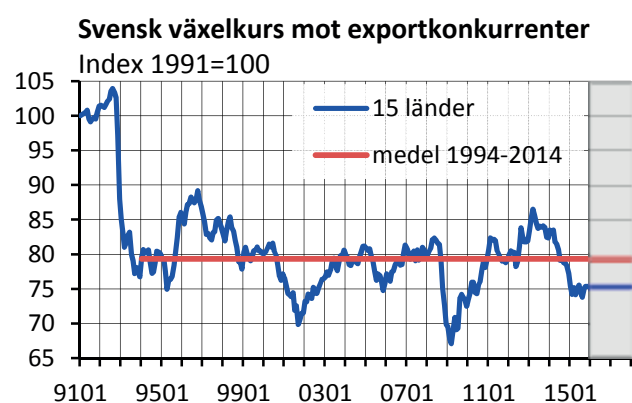
Vi har i beräkningarna utgått från oförändrade växelkurser de närmaste åren. Antagandet står och faller med att Riksbanken ”gör vad som krävs” för att hålla kronkursen mot euron oförändrad på nuvarande nivå.

Diagram 3:2

Källa: IMF

Diagram 3:3

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Efter det svaga första halvåret kan en ökning av exporten nu skönjas i SCBs utrikeshandelsstatistik för det tredje kvartalet. Samtidigt tror företagen i Konjunkturbarometern

på ökad exportorderingång och SCBs statistik över orderingången talar samma språk.

Marknadstillväxten väntas bli cirka 3,5 procent i år och cirka 4 procent nästa år. Svensk export bedöms öka långsammare än marknadstillväxten i år beroende på den svaga inledningen och något snabbare nästa år. Även om exportutvecklingen gradvis förbättras, så är ökningstakten lägre för både export och marknadstillväxt jämfört med historiska genomsnitt.

Under de senaste tre åren har exporten av tjänster vuxit betydligt snabbare än exporten varor. Tjänsteexporten har inte missgynnats på samma sätt som varuexporten av den svaga investeringskonjunkturen i omvärlden. Framöver väntas utvecklingen bli mer likartad, vilket är det normala eftersom det finns så klara kopplingar mellan varu- och tjänsteexport.

Liksom varuexporten utvecklades varuimporten svagt under det första halvåret i år. Importen väntas växa betydligt snabbare under det andra halvåret, vilket stöds av utrikeshandelsstatistiken för juli-september.

Importen antas i vår prognos följa historiska mönster och bedömningen bygger på skattade samband mellan importen och efterfrågan där hänsyn tas till att importinnehållet varierar mellan olika efterfrågekomponenter. I fjol ökade importen mycket snabbare än exporten, mycket beroende på tillfälliga faktorer, och nettoexporten drog ner BNP-tillväxten med drygt 1 procent. I år och nästa år väntas importen växa något snabbare än exporten. Bidraget till BNP från nettoexporten blir marginellt negativt.

... och inhemsk efterfrågan fortsätter att utvecklas väl

Hushållens konsumtion väntas öka i god takt de närmaste åren understödd av gynnsam inkomstutveckling och stark

förmögenhetsställning. Samtidigt utnyttjar hushållen inte utrymmet för konsumtion fullt ut – sparkvoten är hög och väntas bara falla tillbaka långsamt. Det återspeglar troligen en osäkerhet kring utvecklingen i omvärlden och Sverige och en önskan att jämna ut konsumtionen över tid.

För konsumtionsutvecklingen i närtid är signalerna blandade. SCBs konsumtionsindikator pekar mot dämpad konsumtionstillväxt det tredje kvartalet samtidigt som omsättningen i detaljhandeln signalerar hög tillväxt och nyregistreringen av bilar är på hög nivå.

I Konjunkturbarometern är hushållen något mer pessimistiska än normalt. Hushållens syn på svensk ekonomi är negativ, samtidigt som synen på den egna ekonomin är positiv, liksom inställningen till kapitalvaruköper.

Riksbankens bana för reporäntan från den 27 oktober ligger till grund för beräkningen av bostadsräntorna. Riksbanken lämnade då reporäntan oförändrad på -0,35 procent och flyttade fram tidpunkten för en första räntehöjning till början av 2017. Det fjärde kvartalet 2017 väntas reporäntan ligga på 0,1 procent.

Utifrån Riksbankens reporäntebana från oktober 2015 där reporäntan först under andra halvåret 2017 börjar bli positiv, kan man vänta sig att statsobligationsräntan också stiger svagt och ligger på 1 – 1,5 procent i slutet av 2017. Bostadsräntorna börjar då närma sig 2,5 procent, vilket medför att den snabba villaprisutvecklingen dämpas och väntas som genomsnitt under 2017 öka med 4 procent jämfört med 7 – 9 procent i årstakt under 2014 - 2016. Villor utgör 1/3 av hushållssektorns totala förmögenhet och denna prisutveckling har därför bidragit till en stark förmögenhetstillväxt. Tillsammans med en god värdeutveckling av finansiella tillgångar som bostadsrätter, aktier och fonder förbättras soliditeten i hushållssektorns balansräkning, trots

att hushållens skulder fortsätter att öka. Denna starka förmögenhetstillväxt medför att hushållens höga sparkvot börjar minska 2017.

Diagram 3:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

Privat konsumtion ökar i takt med hushållens reala disponibelinkomster, som ökar med 3 procent per år 2015 och 2016. 2017 beräknas disponibelinkomsterna öka med 2,2 procent. Genom att hushållen kan sänka sin sparkvot kommer privat konsumtion att fortsätta öka med 3 procent. Under 2015 och 2016 ökar varukonsumtionen med ungefär 3,5 procent och tjänstekonsumtionen med 2,5 procent per år.

Hushållen fortsätter att spara mycket

Trots en fortsatt stark ökning av disponibelinkomsterna kan man ändå tala om en fortsatt försiktighet hos hushållen. Sparkvoten är hög och ligger kvar på en hög nivå under prognosperioden. Det totala sparandet för år 2014 var nästan 330 miljarder kronor. I detta ligger en stor andel sparande i tjänste- och premiepensioner - 175 miljarder samma år. Som andel av hushållens disponibelinkomster utgör sparandet 15 procent och dryga hälften av detta är sålunda tjänste- och premiepensioner.

Andelen sparande i tjänste- och premiepensioner har dock legat förhållandevis konstant sedan början på 2000 vilket innebär att den stora

ökningen sedan början av 2000 har skett i form av annat sparande.

En stor del av hushållens sparande används till investeringar, framför allt i form av köp av fastigheter. När investeringar räknas bort från hushållens totala sparande (samt kapitalförslitning läggs till) återstår det som kallas *finansiellt sparande*.

Vilket sparande har ökat?

I SCBs finansräkenskaper finns uppgifter om hushållens finansiella sparande. Förutom sparande i tjänste- och premiepensioner består det av sedlar, bankinlåning, fondandelar, aktier samt även andelar i bostadsrättsföreningar och fastigheter utomlands. Om man på samma sätt som ovan undantar det kollektiva sparandet i tjänste- och premiepensioner syns mycket riktigt en ökning i "eget" finansiellt kapital, exklusive tjänste- och premiepensioner. Denna ökning började redan i början av 2000-talet och fortgick fram till 2007-2008. Efter en minskning därefter var de samlade finansiella tillgångarna, exklusive tjänste- och premiepensioner dock lika stora 2014 som andel av disponibelinkomsten som 2007. Det som ytterligare ser ut att ha bidragit till ökningen i finansiellt sparande är en ökning i den s.k. "restposten", dvs. den oförklarade skillnaden i finansiellt sparande mellan nationalräkenskaperna (NR) och finansräkenskaperna (FiR), samt att hushållens skulder som andel av disponibelinkomsten har minskat sedan några år in på 2000-talet och fram till 2012. Därefter ökar de igen.

De statistiska avvikelserna mellan NR och FiR gör det svårt att komma vidare i analysen av hushållens finansiella sparande. När det gäller restposten och dess utveckling kan dock sägas att den till viss del har tolkats som hushållens

oregistrerade sparande i utlandet.³ Att döma av utvecklingen skulle alltså detta ha ökat under senare år.

De totala **fasta bruttoinvesteringarna** har utvecklats starkt de senaste två åren. Framför allt är det bostadsinvesteringarna som har tagit fart.

Bostadsinvesteringar ökade med nära 20 procent mellan 2013 och 2014. Investeringsvolymer i början av 2015 är ungefär i nivå med den senaste toppnoteringen från 2007. Samtidigt var värdet av bostadsinvesteringarna i procent av BNP i linje med värdet 2007, drygt 4 procent.

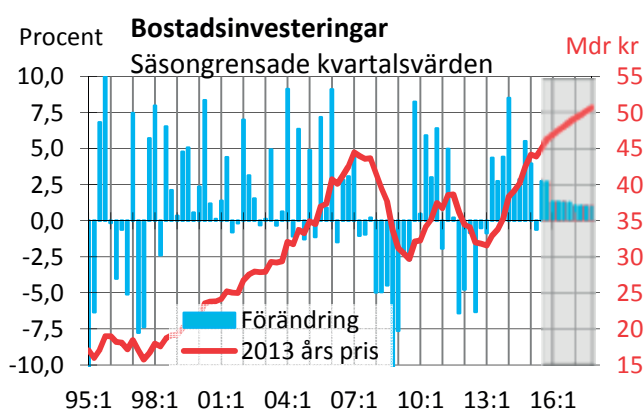
Bostadsinvesteringarna väntas fortsätta att öka, framför allt genom nybyggnation, mot bakgrund av att det råder bostadsbrist, särskilt i storstadsområdena, några medelstora städer och universitetsorterna. Kraftigt stigande bostadspriser är en indikation på att det under en period har byggts för lite. Befolkningen har ökat betydligt snabbare än antalet lägenheter.

Till det ska läggas effekter av flyktingkrisen. 2017 och åren som följer behöver 90 000 nyanlända med uppehållstillstånd, inklusive anhöriga, någonstans att bo enligt Migrationsverkets beräkningar.

Antalet påbörjade lägenheter var ungefär 38 000 2014. De närmaste åren väntas siffran ligga runt 50 000, merparten i flerfamiljshus. Då investeringsnivån stigit snabbt till relativt hög nivå väntas ökningstakten dämpas framöver.

³ Se tex. <http://ekonomistas.se/2015/02/16/efter-hsbc-skandalen-hur-mycket-kapital-har-egentligen-flytt-sverige/>

Diagram 3:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

Näringslivets investeringar exklusive bostäder ökade med 6 procent i fjol jämfört med året innan. Till en del förklaras uppgången av en kraftig ökning av FoU-investeringar, som av SCB bedöms vara av engångskaraktär, under det fjärde kvartalet 2014. Det påverkar årstakten i år negativt.

Ökad efterfrågan från omvärlden, låga räntor och goda lånemöjligheter samt hygglig lönsamhet ger goda förutsättningar för investeringar. Investeringssuppgången breddas – näringslivets investeringar exklusive bostäder ökar gradvis snabbare.

För de offentliga investeringarna antas en utveckling i linje med Konjunkturinstitutets senaste bedömning i Lönebildningsrapporten 2015.

I år minskar de statliga investeringarna. Framöver planerar Trafikverket och Försvarsmakten för stora investeringar i infrastruktur respektive vapensystem. De kommunala investeringarna har ökat kraftigt till följd av snabb befolkningsökning och stora behov av underhåll och upprustning. Denna utveckling väntas hålla i sig de kommande åren.

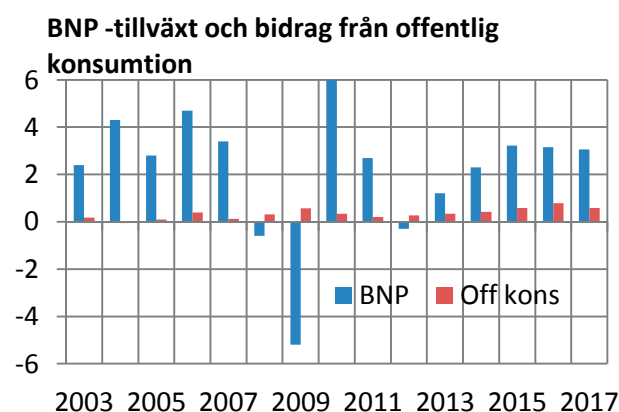
Förra året påverkades efterfrågan marginellt positivt av **lagerutvecklingen**. I år och 2016

väntas lagren ge ett i stort sett neutralt bidrag till BNP-utvecklingen.

Offentlig konsumtion ökar starkt

Den offentliga konsumtionen spelar en betydande roll för att tillväxten blir stark de närmaste åren. Konsumtionen ökar mycket snabbare än normalt. Det är inte det vanliga mönstret i en konjunkturåterhämtning. Bakgrunden är naturligtvis den kraftigt växande befolkningen och den allt större omfattningen av flyktingmottagandet. Den dramatiska ökningen av antalet personer som söker asyl i Sverige ställer stora krav på staten och kommunerna.

Diagram 3:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Under perioden 2015-2017 väntas offentlig konsumtion öka med i genomsnitt 2,5 procent. Det kan jämföras med den genomsnittliga ökningstakten från början av 1980-talet fram till och med i fjol som var 1,2 procent; marginellt högre under 1980- och 1990-talet, något lägre under 2000-talet och 1,2 procent hittills under 2010-talet.

Den finansiering vi har räknat på för 2016 består av vad som har beslutats i tidigare budgetar och aviserats i höstbudgeten, samt en smärre höjning av kommunalskatten. Sammantaget rör det sig om 30 miljarder kronor. För 2017 görs ett schablonmässigt beräkningsantagande om skattehöjningar i staten med 20 miljarder kronor

samt en höjning av kommunalskatten med 5 miljarder kronor.

Nedgången i arbetslösheten bromsas upp

Efter en mild dämpning av den trendmässiga ökningstakten för sysselsättningen under det första halvåret i år växer nu åter sysselsättningen med runt 6 000 personer per månad enligt AKU. Sysselsättningen väntas fortsätta att öka i ungefär den takten de närmaste åren.

Bilden av en fortsatt sysselsättningsökning stöds tydligt av ledande indikatorer. Antalet nyanmälda lediga platser har stigit under 2014 och nivån är klart högre än den tidigare toppnoteringen från 2007. Samtidigt är antalet varsel om uppsägning fortsatt lågt. De optimistiska anställningsplaner som företagen anger i Konjunkturbarometern pekar också mot tillväxt i sysselsättningen.

Indikatorerna och det faktum att produktionens ökningstakt skiftar upp talar för att det finns potential för en än starkare sysselsättningsuppgång än den som ligger i prognosbilden. Men en del av den ökade produktionen väntas kunna klaras genom bättre produktivitetstillväxt. Det bedöms finnas lediga resurser ute i företagen och ett behov av att öka produktiviteten efter flera år av svag utveckling. Det kan innebära en återhållsamhet med nyrekryteringar.

Den kalenderkorrigerade produktivetsutvecklingen i näringslivet ökade med knappt 1 procent per år i genomsnitt 2011-2014. I prognosen för 2015-2017 är motsvarande ökningstakt 2,2 procent. Det är i linje med den genomsnittliga ökningen sedan 1981, men en låg ökningstakt mot bakgrund av att ekonomin är i en återhämtningsfas.

Matchningssvårigheter kan också tänkas hålla tillbaka sysselsättningsuppgången. Men inget talar för generell arbetskraftsbrist i näringslivet. I Konjunkturbarometern har andelen företag som anger att de har brist på arbetskraft ökat till 25

procent. Det är något över det historiska genomsnittet, men långt under nivåerna år 2000 och 2008. Samtidigt är andelen byggföretag som anger arbetskraftsbrist som det främsta hindrat för ökat byggande höga 61 procent.

Diagram 3:7

Källa: Konjunkturinstitutet

Utvecklingen i de tjänsteproducerande sektorerna fungerar som motor för sysselsättningsökningen. Sysselsättningen väntas också öka kraftigt i offentlig sektor.

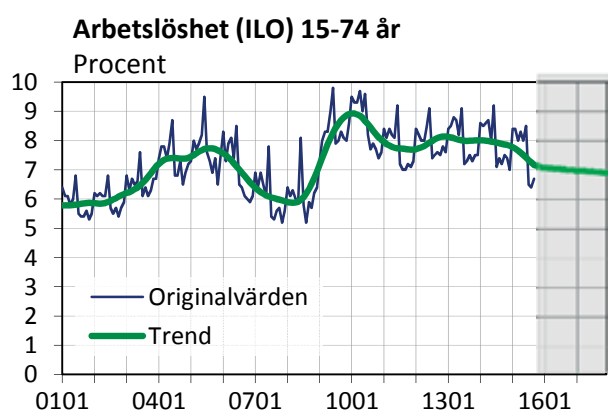
Sammantaget väntas sysselsättningen öka med drygt 200 000 personer 2015-2017.

Sysselsättningsgraden i åldersgruppen 20-64 blir 80,3 procent 2017. Det är i linje med nivån före finanskrisen.

Den kalenderkorrigerade arbetstiden per sysselsatt väntas bara förändras marginellt de närmaste åren. Ökad sjukfrånvaro talar för en minskning. Å andra sidan är det möjligt att konjunkturuppgången gör att övertidsarbete blir vanligare och att tillfälligt anställda jobbar fler timmar.

Enligt AKU har den tidigare så starka ökningen av arbetskraften i stort sett stannat av hittills under 2015 och arbetslösheten har sjunkit kraftigt. Bedömningen är att arbetskraften efter hand åter börjar växa starkt, inte minst mot bakgrund av den starka befolkningsökningen.

Diagram3:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Mot den bakgrunden väntas nedgången i arbetslösheten bromsas upp och arbetslösheten landar på 7,2 respektive 7,1 procent 2016 och 2017.

Motsvarande 440 000 "fler sysselsatta"

Sysselsättningsgraden i Sverige är hög i ett internationellt perspektiv. Enligt Eurostats statistik från 2014 är det endast Island, Schweiz och Norge som har en högre sysselsättningsgrad i åldersspannet 15-74-åringar i Europa.

Bilden förändras dock om man tar hänsyn till hur mycket varje sysselsatt arbetar. Som Konjunkturinstitutet (2015) visar är den genomsnittliga faktiska arbetstiden per sysselsatt och vecka lägre i Sverige än i många andra europeiska länder, bland annat beroende på att andelen deltidsarbete är relativt hög i Sverige. Enligt Konjunkturinstitutets jämförelse hamnar Sverige efter länder som Estland, Tjeckien, Rumänien, Lettland, Polen, Österrike, Slovakien och Tyskland när man justerar sysselsättningsgraden för antal arbetade timmar för invånare i åldersintervallet 15-74 år.

Den största potentialen för att höja antalet arbetade timmar i ekonomin är att öka sysselsättningen bland kvinnor, både i antal och i antalet arbetade timmar per sysselsatt kvinna.

År 2014 uppgick den kvinnliga befolkningen i åldersgruppen 20–64 till omkring 2 758 000 personer. Av dessa var cirka 2 142 000 sysselsatta. Sysselsättningsgraden uppgick därmed till 77,7 procent.

För män i samma ålder var sysselsättningsgraden 82,2 procent. Om kvinnor också hade haft en sysselsättningsgrad på 82,2 procent skulle det innebära 96 000 fler kvinnor i sysselsättning.

Den största skillnaden i sysselsättning mellan män och kvinnor beror dock inte på om man arbetar, utan *hur mycket* man arbetar.

Kvinnors faktiska arbetstid var 2014 i genomsnitt 5,4 timmar kortare än mäns (28 timmar jämfört med 33,4 timmar). Det beror främst på stora skillnader i deltidsarbete, där 24 procent av kvinnorna arbetar deltid – ofta ofrivilligt - jämfört med åtta procent av männen. De två främsta orsakerna till att kvinnor deltidsarbetar i så stor utsträckning är att deltid är norm på den kvinnodominerade arbetsmarknaden och att de vårdar barn i större utsträckning än män.

Om även kvinnor skulle arbeta 33,4 timmar i veckan skulle kvinnors arbetstid öka med 11,5 miljoner timmar i veckan, vilket motsvarar en sysselsättningsökning med 346 000 personer.

I praktiken skulle antalet sysselsatta givetvis inte öka om kvinnors arbetade timmar ökade till samma nivå som mäns, men beräkningen visar ändå hur stor skillnaden är i total sysselsättning mellan män och kvinnor på svensk arbetsmarknad.

Den sammantagna skillnaden mellan män och kvinnors sysselsättning uppgick därmed år 2014 till motsvarande 440 000 jobb.

Svårbedömt arbetsutbud

Arbetsutbudet har utvecklats starkt under en följd av år, både till följd av en ökande befolkning och genom ett ökat arbetskraftsdeltagande. En viktig

förklaring till det ökade arbetskraftsdeltagandet är det minskade inflödet till sjuk- och aktivitetsersättningen.

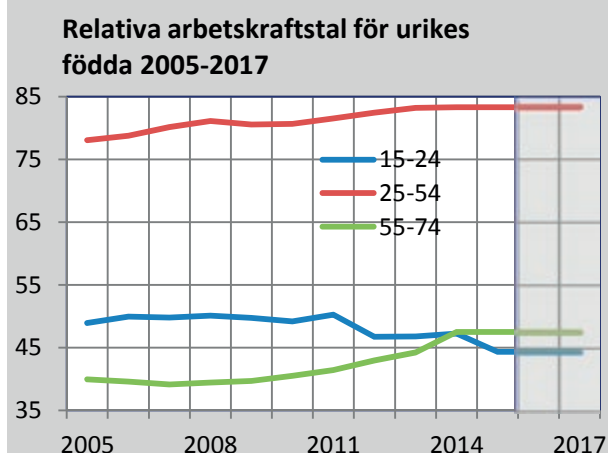
Uppgången i arbetskraftsdeltagandet bedöms nu ha nått sin kulmen, å andra sidan ökar antalet invånare i Sverige till följd av den omfattande flyktingsinvandringen. Åren framöver är det befolkningstillväxten som driver ökningen av arbetskraften.

Befolkningsutvecklingen och därmed arbetsutbudet framöver är svårbedömt. Det tar tid innan de många flyktingar som söker till Sverige sätter avtryck i befolkningsstatistiken. Enligt Migrationsverket är den förväntade handläggningstiden för den som söker asyl i dag mellan 15 och 24 månader.

Vår bedömning av arbetsutbudet utgår från antaganden om arbetskraftsdeltagandet för inrikes respektive utrikes födda i olika åldersgrupper och SCBs befolkningsprognos från maj i år för samma grupper.

AKU-statistiken för årets tre första kvartal pekar mot att SCBs befolkningsprognos för medelfolkmängden i år ligger för högt. Svårigheter med att bedöma hur många asylsökanden som hinner bli folkbokförda antas ha lett till en överskattning av befolkningsökningen i år med cirka 20 000 personer. Nästa år och 2017 drar vi istället upp befolkningsökningen med cirka 5 000 respektive cirka 10 000 personer med ledning av Migrationsverkets beräkningar och senaste prognos.

Diagram 3:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 3:1

Befolkningsförändringar i tusental

	Utrikes födda			Inrikes födda			Summa
	15-24	25-54	55-74	15-24	25-54	55-74	
2015	6	28	10	-41	24	23	50
2016	16	62	13	-31	19	7	87
2017	17	72	17	-25	16	-2	96

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetskraftsdeltagandet bland unga utlandsfödda ser ut att minska i år, i övrigt räknar vi med oförändrat arbetskraftsdeltagande 2015-2017 för såväl inrikes som utrikes födda i de olika åldersgrupperna. Det kan vara en överskattning av arbetskraftsdeltagandet för utrikes födda då antalet personer med kort vistelsetid i landet väntas öka.

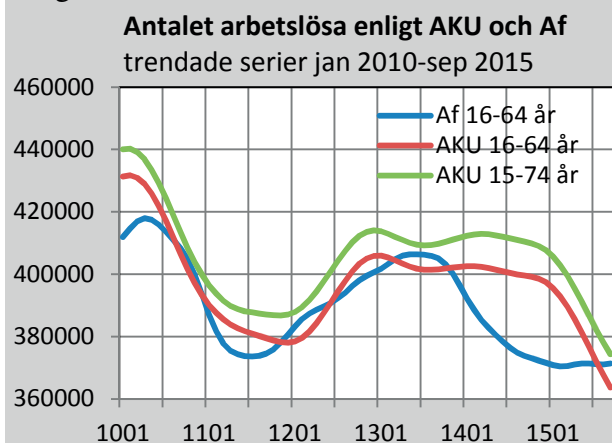
Bedömningen av arbetskraftens utveckling är mycket osäker. Det finns goda skäl att förvänta sig en stark tillväxt i arbetsutbudet under en längre tid framöver. Utmaningen att nå en låg arbetslöshet till 2020 har blivit större. Men det är även värt att påpeka att regeringens mål om EU:s lägsta arbetslöshet år 2020 inte behöver hotas eftersom det är ett *relativt mått* och att fler av de länder som idag har låg arbetslöshet, såsom Tyskland och Österrike, också tar stort ansvar i den europeiska flyktingkrisen.

Underskattar AKU antalet arbetslösa?

Under 2015 har antalet arbetslösa enligt SCBs arbetskraftsundersökning (AKU) minskat snabbare än vad många prognosmakare hade förväntat sig. Samtidigt har antalet inskrivna arbetslösa enligt Arbetsförmedlingen (Af) varit i stort sett oförändrat under året. AKU och Af mäter förvisso arbetslösheten på olika sätt och är inte direkt jämförbara, men det är ovanligt att utvecklingen skiljer sig så markant åt.

I diagrammet nedan följer AKU och Af varandra väl, både när det gäller antal och utveckling, från 2010 till slutet av 2013. Därefter minskar antalet arbetslösa enligt Af fram till slutet av 2014, samtidigt som AKU ligger kvar på oförändrat antal arbetslösa. Under 2015 är utvecklingen den omvända, då arbetslösheten enligt AKU minskar medan arbetslösheten enligt Af är oförändrad.

Diagram 3:10

Källa: SCB (AKU) och Arbetsförmedlingen.

Orsakerna till den skilda utvecklingen kan vara flera. För det första beror nedgången av antalet inskrivna arbetslösa på Af under 2014, enligt Af, på en svag minskning av antalet personer i ”utsatta grupper” och en mer påtaglig minskning bland övriga inskrivna arbetslösa. Att gruppen ”utsatta” minskade förklaras främst av ökat utflöde från arbetslöshet, inte minst till subventionerade anställningar, som uppvägde en fortsatt ökning av antalet utomeuropeiskt födda

arbetslösa.⁴ Under 2015 har gruppen övriga inskrivna fortsatt att minska medan gruppen ”utsatta” återigen ökar i takt med att ett växande antal utomeuropeiskt födda anmäler sig till Af inom ramen för etableringsuppdraget.

För det andra tycks AKU inte fånga in den växande grupp nyanlända invandrare som registrerar sig som arbetslösa på Af. I AKUs intervjuundersökning deltar varje person i två år, och urvalet av nya deltagare baseras på folkbokföringen i september föregående år. Det betyder att nyanlända som beviljats uppehållstillstånd kan komma med i AKUs urval först nästkommande urvalsdragning. Det urval som AKU-mätningen grundar sig på är därmed inte fullt representativt då urvalet dras 1-3 år innan mättillfället. Det innebär att de utrikes födda som är med i AKU kommer att representera ett större antal utrikes födda när antalet nyanlända folkbokförda personer ökar. De utrikes födda som ingår i undersökningen har därför i genomsnitt en längre vistelsetid i Sverige, och därmed en bättre arbetsmarknadsförankring, än vad den faktiska gruppen utrikes födda har under perioder med kraftigt ökad invandring.⁵ Det kan resultera i att AKU för närvarande underskattar antalet utrikes födda arbetslösa.

För det tredje tycks osäkerheten i AKU öka. Enligt SCB har bortfallet under de tre första kvartalen 2015 varit cirka 40 procent av alla som ingår i undersökningen, vilket är en fördubbling sedan 2008. Bortfallet har ökat i samtliga grupper, men även skillnaden mellan de olika grupperna har ökat markant. Under 2014 var bortfallet bland dem mellan 15-24 och 25-34 år hela 46,4 respektive 43,0 procent. Bland förgymnasialt utbildade var bortfallet 41,2 procent, vilket är högre än gymnasialt utbildade (38,7) och eftergymnasialt utbildade (27,5).

⁴ Arbetsförmedlingen (2015), *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2015*.

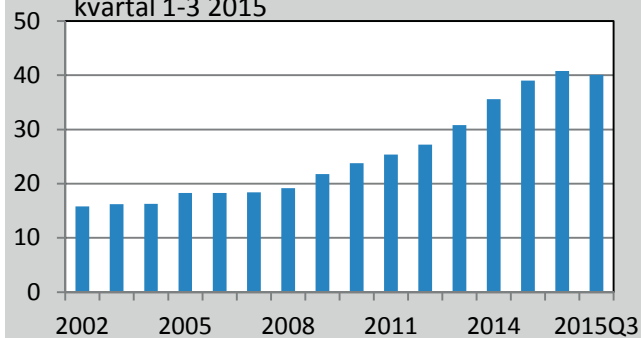
⁵ Se Konjunkturinstitutet (2015), *Lönebildningsrapporten 2015*.

Bland utrikes födda var bortfallet 45,4 procent jämfört med 33,6 procent bland inrikes födda (motsvarande andelar för tredje kvartalet 2015 var 50,1 respektive 37,8 procent).

Bortfallet är alltså som högst bland yngre, bland utrikes födda och bland personer med förgymnasial eller gymnasial utbildning. Under de senaste åren har dessutom ökningen varit som störst i dessa grupper. Det som skiljer de senaste årens bortfallsökning från tidigare ökning i diagrammet nedan är, enligt SCB, att det inte finns någon förändring i AKUs upplägg eller urval som kan förklara utvecklingen.⁶

Diagram 3:11

Bortfallet i AKU
procent, 15-74 år, 2002-2014 samt
kvartal 1-3 2015

Källa: SCB "Bortfallsmönster i AKU" (bakgrundsfakta 2015:4) samt AKUs grundtabeller per kvartal 2015.

Sammanfattningsvis är det troligt att de utrikes födda för närvarande är underrepresenterade i AKUs urval, samtidigt som bortfallet har ökat inom gruppen. Slutsatsen är att AKU, åtminstone under 2015, snarare underskattar än överskattar det totala antalet arbetslösa i Sverige.

⁶ SCB (2015), *Bortfallsmönster i AKU*, bakgrundsfakta 2015:4.

Jämviktsarbetslöshet⁷

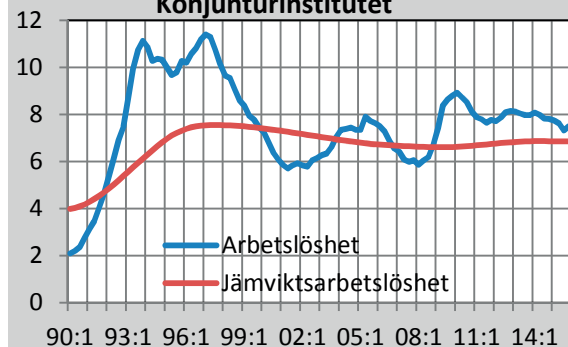
Jämviktsarbetslöshet är ett viktigt begrepp inom ekonomisk politik. Under senare år har det fått en helt central roll för myndigheters policyrekommendationer, men också den ekonomisk-politiska debatten.

Jämviktsarbetslöshet brukar uppfattas som liktydigt med den nivå på arbetslösheten som är förenlig med stabil inflation. Begreppet förutsätter alltså att det finns ett samband mellan arbetslöshet och inflation.

Jämviktsarbetslösheten går inte att observera – den är en teoretisk konstruktion. I ekonomisk teori antas att den framför allt påverkas av strukturella faktorer, så som demografi och hur väl arbets- och produktmarknaderna fungerar. Det antas därför variera över tid.

Diagram 3:12

**Jämviktsarbetslöshet enligt
Konjunkturinstitutet**

Källa: Konjunkturinstitutet

Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet gör egna beräkningar av hur stor jämviktsarbetslösheten är och hur den kommer att utvecklas. Beräkningarna bygger på en mix av ekonometriska modellberäkningar och egna bedömningar av hur arbetslöshet och inflation förhåller sig till varandra.

⁷ Bygger på en ännu opublicerad rapport av Niklas Blomqvist och Ola Pettersson.

Myndigheternas beräkningar görs alla på ungefär samma sätt. Först görs en beräkning av nivån på jämviktsarbetslösheten 2006. Sedan görs en uppskattning av hur politiska reformer sedan dess, i kombination med demografiska förändringar, bör ha påverkat jämviktsarbetslösheten. I dessa beräkningar väger ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen mycket tungt. Det är därför det ofta påstås att högre arbetslöshetsersättning – allt annat lika – leder till högre arbetslöshet.

Det är uppenbart att det finns många möjliga orsaker till att samma arbetslöshetsnivå kan leda till att priserna ökar i olika takt i olika länder. Institutionella arrangemang kring lönebildningen, välfärdssystemens konstruktion, utbildningssystemets kvalitet och arbetskraftens omställningsförmåga är bara några av de variabler som kan antas påverka detta samband.

Varför har då arbetslöshetsförsäkringen (via dess effekter på reservationslönen) getts en så central roll? Ett skäl tycks vara att det finns många nationalekonomiska studier på just arbetslöshetsförsäkringen. I de svenska myndigheternas beräkningar är Bassaninis och Duvals panelstudier över OECD-länder en viktig referens. Kanske mer förvånande så är amerikanska så kallade mikrostudier också ofta förekommande, trots att många viktiga förhållanden skiljer sig mellan USA och Sverige.

Rimligheten i dessa beräkningar kan på goda grunder ifrågasättas. Ersättningsgraden i arbetslöshetsförsäkringen har minskat kraftigt sedan 1990. Under samma tid har en mängd andra ”strukture reformer”, som samtliga enligt konventionella antaganden borde leda till lägre

jämviktsarbetslöshet, genomförts.⁸ Trots detta har jämviktsarbetslösheten ökat kraftigt.

Det finns därför anledning att förhålla sig skeptiskt till dagens beräkningar av jämviktsarbetslösheten. De speglar framför allt de närmast föregående årens faktiska arbetslöshet. Sannolikt finns det ett samband mellan arbetslöshetsförsäkringens ersättningsgrad och arbetslösheten. Hur detta samband ser ut verkar dock inte fångas av de studier som de svenska beräkningarna i hög grad förlitar sig på.

De beräkningar som finns för jämviktsarbetslösheten idag har därför begränsad relevans för hur den ekonomiska bör bedrivs, om den syftar till att sänka den ”hållbara” arbetslösheten. Exempelvis vore det djupt olyckligt om penningpolitiken bedrivs utifrån ett antagande om att jämviktsarbetslösheten befinner sig på en viss nivå, om denna nivå istället bäst förklaras av en lång period av låg ekonomisk aktivitet och otillräcklig stabiliseringspolitik. I sådana fall har penningpolitiken nämligen möjlighet att påverka jämviktsarbetslösheten.

Inflationen under men nära målet

Inflationen – mätt som KPIF (KPI med fast ränta) – väntas stiga och ligga nära inflationsmålet de närmaste åren. Skiftet upp i början av 2016 drivs främst av ökade skatter och ett omslag i bidraget från energipriserna.

Den underliggande inflationen har stigit trendmässigt under det senaste året. I september var KPIF 1 procent och KPIF exklusive energi 1,8 procent. Den viktigaste förklaringen till uppgången är kronans försvagning som har inneburit stigande importpriser på varor och tjänster. Framöver antas växelkursen ligga kvar

⁸ Skattereformen, Industriavtalet, minskade facklig anslutningsgrad och avreglering på många produktmarknader, bara för att nämna några exempel.

på nuvarande nivå och importpriserna stiger långsammare.

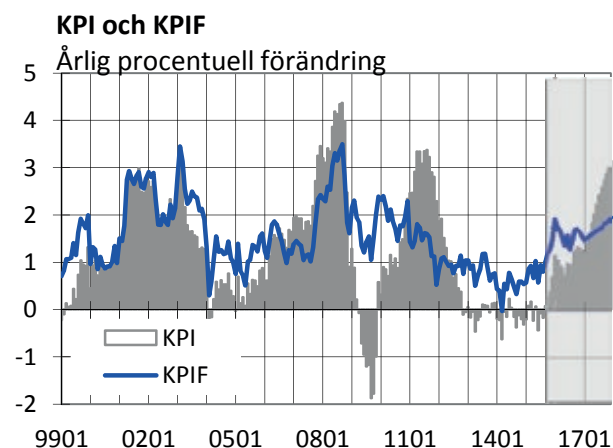
Inflationstrycket från arbetsmarknaden blir svagt i år i spåren av måttliga löneökningar och en jämfört med tidigare år starkare produktivitetsutveckling. Nästa år stiger enhetsarbetskostnaderna snabbare, bl.a. beroende på att nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för unga tas bort helt, vilket ökar arbetskraftskostnaderna med 0,6 procent. I genomsnitt under perioden 2015-2017 är inflationstrycket från arbetsmarknaden snarast i underkant av vad som är förenligt med inflationsmålet.

Konjunkturuppgången, med ökad efterfrågan på varor och tjänster, bedöms göra det lättare för företagen att höja priserna. I Konjunkturbarometern för oktober rapporterar företagen sammantaget att priserna ökat de senaste månaderna och man förväntar sig fortsatta prisökningar på tre månaders sikt. Liknande signaler finns i Riksbankens företagsundersökning. Samtidigt torde utrymmet

för prisökningar fortfarande begränsas av låga inflationsförväntningar och hård konkurrens.

Risken för att inflationen ska hamna över målet ser vi som minimal. Däremot skulle internationell prisutveckling som är svagare än förväntat och/eller en påtaglig kronförstärkning äventyra möjligheterna att nå inflationsmålet.

Diagram 3:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

4. Ekonomisk politik: Flyktingkrisen påverkar Sverige

Inledning

Svensk ekonomi är nu inne i en återhämtning efter finans- och eurokriserna. Vår prognos tyder på att vi nu kan se fram emot flera år med tillväxt kring 3 procent. Även på arbetsmarknaden ser vi viss normalisering, med en arbetslöshet som verkar stabilisera sig på en lägre nivå än under senare år.

Tveklöst befinner vi oss i en ekonomiskt och politiskt exceptionell period. Korta och långa nominella räntor är de lägsta som historisk statistik kan uppvisa, vilket har stora implikationer för den ekonomiska politiken. Krig och kaos i Mellanöstern gör att rekordmånga personer söker asyl i Sverige och några andra EU-länder. Detta får stora effekter på särskilt finanspolitiken.

Precis som tidigare under krisåren bör den ekonomiska politiken ha full sysselsättning och låg arbetslöshet som ledstjärna. De grundläggande utmaningarna förändras inte av att arbetskraften kommer att utökas med många personer som är födda i ett annat land än Sverige. Däremot kommer de att kräva en mer effektiv och ambitiös politik.

Penningpolitiken

Penningpolitiken är sedan en tid tillbaka den enda ”konstanten” i den ekonomiska politiken.

Reporäntan ligger på -0,35 procent, ett rekord, och kommer, enligt vår bedömning, inte att börja höjas förrän i mitten av 2017. Riksbankens ledning har lovat att göra vad som krävs för att upprätthålla trovärdigheten för inflationsmålet. Ansvaret för inflationsmålet har i viss mån övergått till arbetsmarknadens parter, i och med att utfallet av nästa års avtalsrörelse blir viktig för

inflationsutvecklingen under avtalsperioden. Facken inom industrin presenterade sina avtalskrav den 2 november. De kräver löneökningar på 2,8 procent och ettåriga avtal.⁹

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv vore det kontraproduktivt att i avtalsförhandlingarna utgå från ett annat inflationsantagande än inflationsmålet. Riksbanken kan inte ”belöna” låga löneutfall genom att sänka reporäntan. Alltför låga löneutfall leder därför endast till lägre konsumtion och en sämre ekonomisk utveckling. Detta betonar även Konjunkturinstitutet (KI) i sin senaste lönebildningsrapport.¹⁰

Under prognosperioden kommer Riksbanken därför ha svårt att bidra mer än man redan gör till läkeprocessen på svensk arbetsmarknad. Det ansvaret ligger nu tydligt på regeringen och arbetsmarknadens parter. Om inflationsutsikterna försämras ytterligare återstår ändå några olika verktyg för Riksbanken. Det går att sänka reporäntan ytterligare. Köpen av svenska statsobligationer kan utökas. Även olika former av valutainterventioner kan bli aktuella. Därtill finns möjligheten att lansera ett program för utlåning till företag via banker.¹¹ Ett annat, och i dagens debatt mer radikalt förslag, vore att genomföra ett så kallat ”helikoptersläpp” av kronor till svenska hushåll och därigenom få till högre inflation. Det vore dock närmast ett ansvar för finanspolitiken.¹²

⁹ <http://www.fackeninomindustrin.se/nyheter/28-procent-i-loneokning/>

¹⁰ Lönebildningsrapporten 2015, s. 7.

¹¹ <http://www.riksbank.se/sv/Press-och-publicerat/Pressmeddelanden/2015/prm151028/>

¹² Se ex. Tore Ellingsen och David Domeij på DN Debatt 150927: <http://www.dn.se/debatt/lat-alla-invanare-i-sverige-fa-en-betydande-utbetalning/>.

I den allmänna ekonomiska debatten framförs ibland argumentet att låga räntor inte är en effekt av kris och lågkonjunktur, utan är krisens egentliga orsak. Högre räntor skulle leda till högre ekonomiskt förtroende och en bättre ekonomisk utveckling. Det teoretiska och empiriska stödet för denna argumentationslinje får nog betecknas som obefintligt.¹³ Vi får därför hoppas att denna syn inte vinner gehör bland ekonomiska beslutsfattare.

Det hindrar inte att felaktiga uppfattningar om framtida räntenivåer kan leda till dåliga ekonomiska beslut. Troligen finns det ett samband mellan de senaste årens låga räntor och snabbt stigande bostadspriser, särskilt i Sveriges större städer. Tyvärr har låga räntor inte haft samma effekt på näringslivets investeringsvilja.

Vår syn är alltså att Riksbanken måste fortsätta att se till att inflationen hamnar i linje med målet. Utvecklingen av priserna på bostadsmarknaden är en fråga för regeringen och dess myndigheter.

Finanspolitiken

I vårens Ekonomiska Utsikter drev vi linjen att den ekonomiska politiken, som den kom till uttryck i vårändringsbudgeten, hade många positiva inslag, men var alltför småskalig och inte understödde konjunkturåterhämtningen tillräckligt. Framför allt såg vi anledning att kritisera den så kallade ”krona för krona”-principen, som lanserades av den förra regeringen och togs vidare av den nuvarande.

”Krona för krona” betyder att nya reformer ska finansieras genom högre skatter eller lägre utgifter. Budgetpropositionen för 2016 innehåller reformer som beräknas kosta knappt 25 miljarder kr och finansieras av framför allt mindre generöst

¹³ M. Wolf, ”Reasons for low rates is real, monetary and financial”, Financial Times, 151009.

ROT-avdrag, samt höjd skatt på arbete och energi.

Däremot har regeringen tidigare inte haft för avsikt att finansiera kostnadsökningar till följd av befintlig politik, så som ökade kostnader i sjukförsäkringen eller asylsystemet. Den dramatiska ökningen i antalet asylsökningar under hösten, och de nya prognoser som har gjorts för kommande år, innebär att de offentliga utgifterna kommer att öka betydligt mer än väntat. Eftersom kostnaderna för flyktingmottagandet inte beror på ny politik innebär detta egentligen inget avsteg från ”krona för krona”. Den migrationspolitiska överenskommelse som har slutits av regeringen och de fyra borgerliga partierna innehåller 10 miljarder kr till kommunerna. Detta har finansministern valt att tolka som att ”krona för krona”-principen nu är överspelad. Istället verkar utgiftstaken i BP2016 vara den nya styråran för finanspolitiken.

Migrationspolitikens effekter på de offentliga finanserna

Sveriges asylpolitik beror inte på hur flyktingmottagandet påverkar de offentliga finanserna. Vår asylpolitik avspeglar framför allt åtaganden Sverige har gjort i och med att vi har anslutit oss till FN:s flyktingkonvention och blev medlem i EU. Däremot så har flyktinginvandring givetvis effekter på de offentliga finanserna, både på kort och på lång sikt.

Den ekonomiska forskningen har studerat flyktinginvandras nettobidrag till de offentliga finanserna.¹⁴ Tekniskt är detta inte särskilt avancerat – det handlar om att gå igenom vilka effekter flyktinginvandring har på i) de offentliga

¹⁴ Se ex. Jan Ekberg (2009), ”Invandringen och de offentliga finanserna”, Rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2009:3 och Joakim Ruist (2015), ”Refugee immigration and public finances in Sweden”, Working Papers in Economics 613, Göteborgs Universitet.

utgifterna i form av asylprocess, transfereringar, skola och sjukvård, samt ii) de offentliga inkomsterna i form av skatter.

Ruist (2015) beräknar att omfördelningen från personer födda i Sverige till personer som flyktinginvandrat till Sverige 2007 uppgick till ca 1 procent av BNP. För 2015 beräknas motsvarande kostnad uppgå till ca 1,35 procent av BNP. Huvuddelen av kostnaden beror på att flyktinginvandrare har väsentligt lägre sysselsättningsgrad än personer födda i Sverige.

Migrationsverkets prognos från 22 oktober innebär att kostnaderna för 2016 (jämfört med prognosen för juli) ökar med ca 29 miljarder kronor. För 2017 är motsvarande ökning 41 miljarder kronor. I BP 2016 förutsåg regeringen att de offentliga finanserna som andel av BNP skulle förbättras med 1,0 procentenheter mellan 2014 och 2015, för att sedan ligga stilla mellan 2015 och 2016. Regeringen har inte publicerat någon ny prognos efter Migrationsverkets nya uppgifter, men det är troligt att den skulle indikera ett större lånebehov än tidigare.

Vi antar att merparten av kostnadsökningen till flyktingkrisen kommer att lånefinansieras. En mindre del kan regeringen finansiera via besparingar på sjukförsäkringen och assistansersättningen.¹⁵ Dessa besparingar har dock egentligen ingenting med flyktingkrisen att göra. En del kan också komma att finansieras via ytterligare avräkningar på biståndet. Vår bedömning är att de offentliga finanserna försvagas något under både 2016 och 2017, jämfört med prognosen i BP2016. Eftersom svensk ekonomi har lediga resurser, samtidigt som Riksbanken har förbundit sig att hålla räntan låg, får detta en stimulerande effekt på svensk ekonomi.

¹⁵ <http://www.svd.se/ki-ingen-fara-att-lana-till-flyktingkostnader>

Fler asylsökande innebär också högre kostnader för kommunerna. Många flyktinginvandrare i yrkesaktiv ålder kommer enligt SKL ”på sikt ha en positiv inverkan på möjligheterna att finansiera välfärden”.¹⁶ Erfarenheten visar dock att det kan ta relativt lång tid innan flyktingar har hunnit etablera sig på den svenska arbetsmarknaden.

SKL beräknar att SCBs nya befolkningsprognos innebär att kommunernas kostnader ökar med 1,5 procent till 2019, motsvarande 17 miljarder kronor samma år. Samtidigt beräknas en större befolkning höja skatteinkomsterna med omkring 7 miljarder kronor. Detta ”glapp” på 10 miljarder kronor motsvarar en höjning av kommun- och landstingsskatten med drygt 40 öre.¹⁷

Migrationsöverenskommelsen tillskjuter nästan 10 miljarder kronor till kommunerna under 2015 för ”att minska trycket på den kommunala ekonomin”. Det är ingen vågad gissning att liknande belopp kommer att gå till kommunerna även under 2016 och 2017.

Flyktingmottagandet kommer, enligt Migrationsverkets senaste prognos, vara ovanligt högt under flera år framöver. Vi befinner oss uppenbarligen i en exceptionell situation när det gäller kraven på det svenska flyktingmottagandet, men också i förhållandet till andra medlemsstater i EU. Men ur ett statsfinansiellt perspektiv är dramatiken mindre. Sverige har låg bruttoskuld och relativt små offentliga underskott. Vi ser ingen anledning att möta dessa extraordinära kostnader genom stora besparingar på välfärden. Tillfälliga kostnader ska inte finansieras permanent. Utmaningen ligger framför allt i att ta till vara, och uppgradera, kompetensen hos de personer som får uppehållstillstånd i Sverige, och

¹⁶ SKL, Ekonomirapporten Hösten 2015, s. 10.

¹⁷ SKL, Ekonomirapporten Hösten 2015, s. 11.

se till att de så snabbt som det går får fotfäste på arbetsmarknaden och får möjlighet att bidra till välfärdens finansiering.

Ekonomisk-politiska rekommendationer

En snabb befolkningsökning accentuerar en del av de strukturella problem som finns i svensk ekonomi. Att hantera dessa blir på lite längre sikt den givna utmaningen för den ekonomiska politiken.

Men det är viktigt att det råder stor klarhet om vem som ska stå för de ökade kostnaderna.

Flyktingmottagandet är ett gemensamt ansvar för Sverige. Alla kommuner ska självklart bidra till bästa möjliga mottagande för nyanlända. Däremot är det inte rimligt att kommuner och landsting ska bära en stor del av kostnaderna för Sveriges migrationspolitik. Dessa kostnader är ett resultat av ett nationellt åtagande och bör därför finansieras fullt ut av staten. Det vore dessutom kontraproduktivt att de kommuner som tar ett stort ansvar missgynnas ekonomiskt av detta. Regeringen bör göra tydligt att det är denna självklara finansieringsprincip som gäller framöver.

Det finns stor brist på bostäder i många delar av Sverige. Den största reformen i BP2016 är en bostadspolitisk satsning om ca 6 miljarder kr per år, som är tänkt att leda till fler hyresrätter. Detta är helt rätt, men räcker inte. Det råder en akut bostadsbrist. Behovet är större än de 250 000 ytterligare bostäder som regeringen vill se till år 2020. Enligt Boverkets prognos behöver det byggas 70 000 lägenheter årligen fram till 2020 och totalt 600 000 till 2025. Möjligheterna att nå målet försvåras enligt Boverket av bristen på arbetskraft inom byggsektorn.

Migrationsöverenskommelsen utlovar ”tillfälliga lättnader i plan- och byggregleringen”, liksom olika former av temporära boenden. Detta

kommer troligen inte att räcka för att häva bostadsbristen. Maximal press bör sättas på kommunala och privata fastighetsbolag att skyndsamt utnyttja bygglov och tillstånd. Är inte heller detta tillräckligt bör ett statligt bolag säkerställa en tillräcklig nivå på bostadsbyggandet under mandatperioden. Om det kommunala utjämningsystemet inte ger tillräckliga incitament för kommuner att bygga bostäder måste detta också ses över. Eventuella komplikationer till följd av EU:s statsstödsregler, eller annan problematik av byråkratisk karaktär, får hanteras i ett senare skede.

Svensk arbetsmarknad är på en del sätt välfungerande. Vi har högst arbetskraftdeltagande och sysselsättningsgrad i EU. Vi har däremot sedan 1990-talskrisen problem med hög arbetslöshet. Ett annat kännetecken är att personer med kort utbildning har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Men sammantaget finns det skäl att tro att Sverige har relativt goda förutsättningar att ge flertalet nyanlända möjlighet till egen försörjning vida den reguljära arbetsmarknaden. Som nyanländ i Sverige finns det dock ett antal trappsteg som man kan behöva ta sig upp för innan man får fäste på rätt plats på svensk arbetsmarknad. Antalet trappsteg beror framför allt på utbildningsnivå och tidigare yrkeserfarenheter.

Det har länge funnits en anmärkningsvärt hög tolerans för att en del processer kring nyanländas arbetsmarknadsetablering är ineffektiva och tidsödande. Relativt basala procedurer, som validering av utländska utbildningar och yrkeserfarenheter, har tillåtit ta många månader, ibland år, i anspråk. Att språkutbildning (SFI), vuxenstudier på gymnasieskolan, etc, inte har varit tillräckligt anpassade till tidigare utbildningsbakgrund har också bidragit till att försinka arbetsmarknadsinträdet för många. Allt detta måste regeringen naturligtvis skyndsamt åtgärda.

Vår utgångspunkt är att en effektiv strategi för full sysselsättning måste säkerställa hög efterfrågan på arbetskraft, i kombination med arbetsmarknadspolitiska insatser som möjliggör etablering med hög matchningskvalitet. Stöd för etablering kommer att handla om utbildningsinsatser, subventionerad sysselsättning och intensifierad förmedlingsverksamhet. För nyanlända är det också särskilt viktigt med utbildning i svenska, eftersom det öppnar vägen till andra kompetenshöjande insatser.

I den allmänna debatten luftas allt oftare åsikter om att fler ”enkla jobb” och ”lägre trösklar” (genom svagare anställningsskydd och lägre lägslöner) är det naturliga sättet att hantera fler nyanlända i arbetskraften. Det argument som framförs för detta är att många nyanlända har svag utbildningsbakgrund. Mot detta står att Sverige, inte har särskilt få ”enkla” jobb.¹⁸ Men många av dessa ”enkla” jobb innehas av personer med högre kvalifikationer än jobbet kräver.

Lönekostnadsargumentet är också svagare än man kan tro vid första anblicken. Den förra regeringen gjorde mycket stora ansträngningar för att utforska denna väg för att höja sysselsättningen. Jobbskatteavdraget och sänkta arbetsgivaravgifter för unga var två mycket kostsamma reformer med just detta syfte. I förhållande till kostnaderna var dock utfallet mycket nedslående.

Som svensk ekonomi ser ut idag, med den näringslivsstruktur vi har, skulle sänkta lägslöner antagligen få mycket begränsade sysselsättningseffekter. En del av de subventionerade anställningsformer som finns idag har relativt god effekt för att hjälpa långtidsarbetslösa in på arbetsmarknaden. Men det tycks krävas att subventionerna utgör en

väsentlig del av lönekostnaden för att de ska vara attraktiva för dagens arbetsgivare. Det skulle antagligen krävas mycket betydande sänkningar av lägslönerna för att få märkbara effekter på sysselsättningen.

Eller som KI skriver i Lönebildningsrapporten 2015: ”För att få en påtaglig effekt på arbetslösheten bland de grupper som befinner sig allra längst från arbetsmarknaden skulle lägslönerna behöva vara på en nivå som inte vore socialt acceptabel om de inte kombineras med andra bidrag och/eller lägre skatt.”¹⁹

Ett snabbt arbetsmarknadsinträde för flyktinginvandrare är en stor utmaning, som kommer att kräva både resurser och utvecklad politik. Det är därför viktigt att det uppstår en samsyn om vilken väg som har potential att bli mest framgångsrik. I det sammanhanget är lägslönedebatten ett sidospår.

¹⁸ Thomas Carlén, ”Den ’nya’ strukturomvandlingen – jobbpolariseringen och konkurrensen om jobben”, LO.

¹⁹ KI, Lönebildningsrapporten 2015, s. 68.

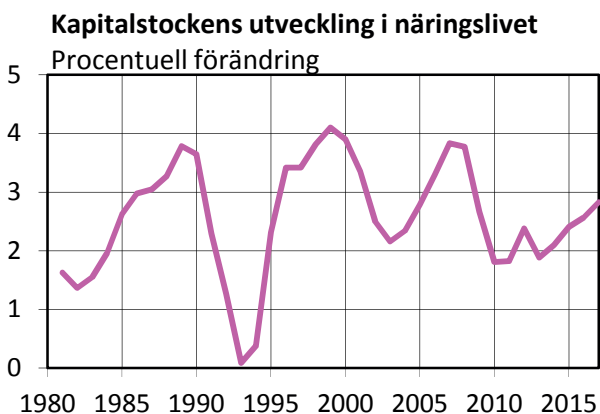
5. Samhällsekonomiskt löneutrymme

Det samhällsekonomiska löneutrymmet bestäms ytterst av näringslivets produktivitsutveckling och prisutveckling samtidigt som hänsyn måste tas till vinstläget och internationell löneutveckling.

Produktivitsutvecklingen bestäms i hög grad av investeringsutvecklingen. Ju större mängd produktionskapital per anställd, desto högre produktivitet. Dessutom har bl.a. den tekniska utvecklingen stor betydelse.

Näringslivets investeringar ökar med 3 procent 2015 och under åren 2016-2017 väntas investeringstakten öka till nästan 5 procent per år. Detta medför att näringslivets produktionskapital börjar öka snabbare och väntas öka med nästan 3 procent 2017. Detta bidrar till att produktiviteten ökar mer framöver.

Diagram 5:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

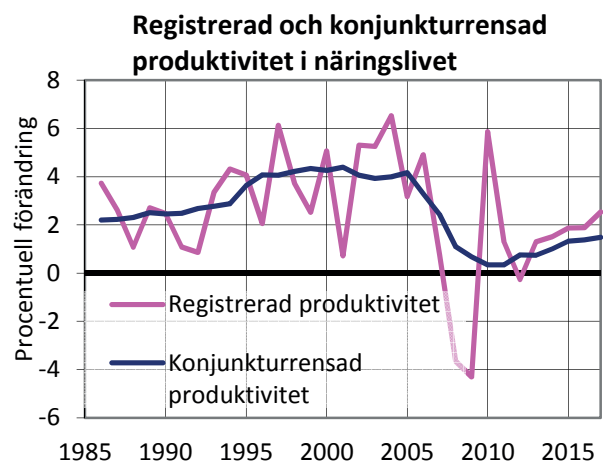
Produktivitsutvecklingen påverkas av konjunktursvängningar. I konjunkturedgångar dämpas produktiviteten och tar fart i konjunkturuppgångar. Dessa svängningar beror på hur mycket de anställda utnyttjas och påverkar inte det samhällsekonomiska löneutrymmet. Därför ska produktivitsutvecklingen rensas från

konjunktursvängningars effekter och då erhålls den konjunkturrensade

produktivitsutvecklingen. Dessa beräkningar är osäkra och resultatet håller endast för att anges i ett intervall.

Investeringstakt och teknisk utveckling väntas medföra att den konjunkturrensade produktivitsutvecklingen börjar öka från en svag utveckling efter finanskrisen 2009. Den konjunkturrensade produktiviteten väntas under de närmast kommande åren öka i en årstakt på 1 – 2 procent. Detta är något långsammare än den registrerade produktiviteten som väntas öka med 2 – 2,5 procent.

Diagram 5:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

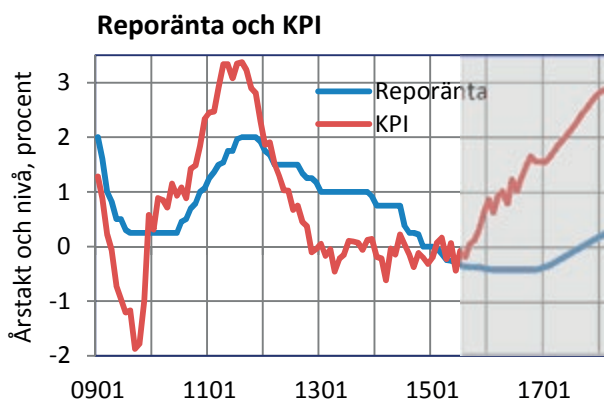
KPI och inflationsmålet på 2 procent

Näringslivets utrymme för prisökningar bestäms ytterst av inflationsmålet på 2 procent. Beräkningar gjorda av Konjunkturinstitutet samt den historiska utvecklingen tyder på att en prisutveckling i näringslivet på 1,5 procent är förenlig med en inflation på 2 procent. Under de senaste åren har KPI-inflationen i genomsnitt varit noll, vilket medfört att vissa aktörer i

ekonomin börjar ifrågasätta om det är möjligt att inflationen kan stiga till 2 procent. Svaret på detta är "Ja" och motiveras nedan.

KPI har under de senaste åren varierat kraftigt. En stor förklaring till detta är att reporäntan varierat kraftigt. När reporäntan sänks, ger detta en negativ prisimpuls till den svenska ekonomin. Detta beror på att boendekostnaderna då blir lägre. 2011 låg reporäntan på 2 procent. Därefter har reporäntan succesivt sänkts och låg i juli 2015 på -0,35 procent. Samtidigt har inflationen mätt som KPI sjunkit och legat på omkring noll procent (sedan november 2012 i genomsnitt på -0,1).

Diagram 5:3

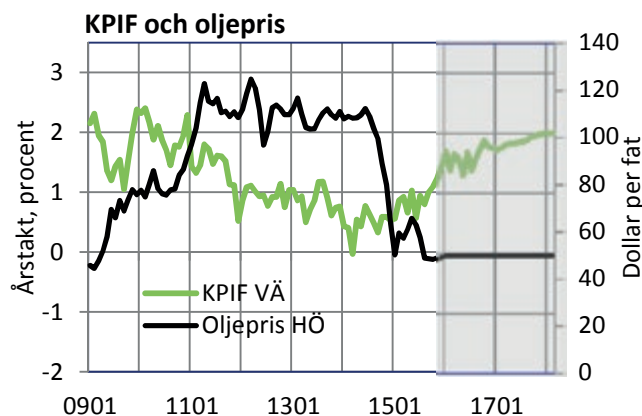

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

När reporäntans effekter borträknas blir prisutvecklingen jämnare än vad KPI visar. Detta prisindex benämns KPIF. Sedan slutet av 2012 har KPIF i genomsnitt ökat i en årstakt på 0,7 procent.

Oljepriset mer än halverades under andra halvåret 2014, från över 100 dollar per fat till 50 dollar per fat. Detta sänkte inflationstrycket i den svenska ekonomin. När denna negativa prisimpuls borträknas erhålls ett prisindex benämnt KPIF exkl. energi (även elprisernas utveckling är borträknad).

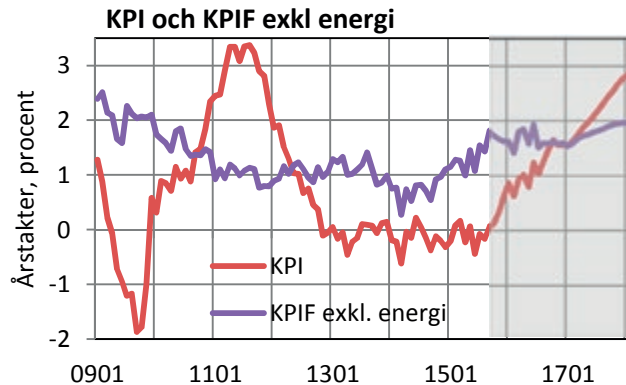
Diagram 5:4

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Under januari – september 2015 ökade KPIF i genomsnitt med 0,8 procent per månad medan KPIF exkl. energi ökade med 1,3 procent, dvs. med en prisökningstakt som är 0,5 procent högre. Jämfört med KPI ökade KPIF exkl. energi 1,4 procent mer under denna period.

Diagram 5:5

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Den svenska kronans värde har förändrats kraftigt sedan en bottennotering 2009. Därefter förstärktes kronans värde fram till 2013 och var oförändrad till andra kvartalet 2014. Då började kronans värde falla. Sedan andra kvartalet 2015 har kronans värde åter börjat stabiliseras. Dessa växelkursförändringar har med viss fördröjning effekter på den svenska inflationen (även på KPIF exkl. energi). Under andra halvåret 2014 kan kronförsvagningen ha höjt inflationen med ett par tiondelar och sedan början av 2015 med nästan

0,5 procentenheter. Under 2016 väntas inga priseffekter från växelkursen. Däremot kommer prisimpulser från höjda skatter på 0,3 procentenheter. Det handlar om sänkt ROT-avdrag och höjd skatt på drivmedel.

När möjligheterna att nå inflationsmålet på 2 procent ska bedömas, ska inte tillfälliga prisimpulser medräknas. Detta gäller framför allt prisimpulser från reporäntan och oljepriset. Därför är utvecklingen av KPIF exkl. energi ett bättre mått än KPI-utvecklingen på möjligheterna att nå inflationsmålet. Utvecklingen av KPIF exkl. energi innehåller dock fortfarande tillfälliga prisimpulser från växelkursen 2015 och skatterna 2016. Den underliggande inflationen exklusive dessa tillfälliga prisimpulser väntas bli 1 procent i år och knappt 1,5 procent 2016.

Ett förbättrat efterfrågeläge bidrar till ett ökat utrymme för prisökningar och KPIF och KPIF exkl. energi väntas nå inflationsmålet på 2 procent mot slutet av 2017. Under 2017 väntas reporäntan höjas vilket medför att KPI då ökar betydligt mer än KPIF och kommer mot slutet av året upp i en takt på nästan 3 procent.

Den underliggande inflationen stiger således till 2 procent mot slutet av 2017 vilket betyder att inflationsmålet nås och kan fortsätta att vara en utgångspunkt i bedömningen av löneutrymmet. Det innebär att näringslivets möjligheter att öka priserna under de närmast kommande åren är ca 1,5 procent.

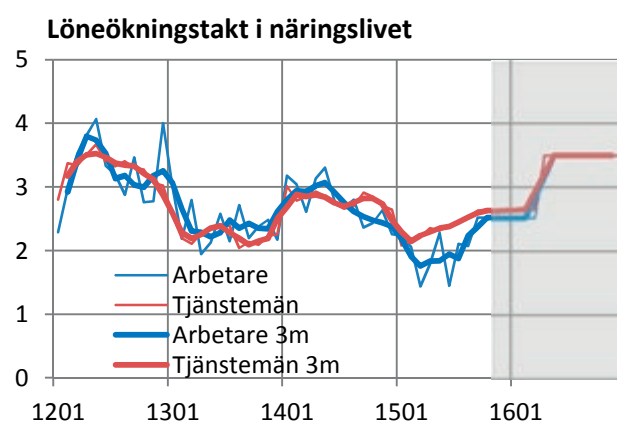
En utveckling av konjunkturrensad produktivitet på 1 – 2 procent och att Riksbankens inflationsmål på 2 procent kommer att nås medför att det samhällsekonomiska löneutrymmet för de närmast kommande åren kan bedömas till 2,5 – 3,5 procent.

Löneutveckling och vinster

Löneökningstakten i näringslivet sjönk under första kvartalet 2015 ned mot 2 procent men under andra kvartalet började löneökningstakten

att stiga och väntas under resten av året ligga på drygt 2,5 procent. Som genomsnitt för 2015 bedöms lönerna i näringslivet öka med 2,3 procent och i offentliga sektorn med 2,7 procent. 2012 och 2014 ökade lönerna mer i näringslivet medan de ökade mer i offentliga sektorn 2013. Sett över alla fyra år har lönerna ökat lika mycket och med 2,7 procent i årstakt.

Diagram 5:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell 5:1 Löneökningar

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Industri	4,1	2,1	2,5	2,5	3,3	3,5
Byggnads	3,3	2,7	3,0	2,4	3,2	3,5
Övrigt när.liv	2,9	2,4	2,9	2,2	3,3	3,5
Offentlig sekt	2,5	2,8	2,6	2,7	3,3	3,5
Totalt	3,1	2,5	2,7	2,4	3,3	3,5
Näringslivet	3,3	2,3	2,8	2,3	3,3	3,5

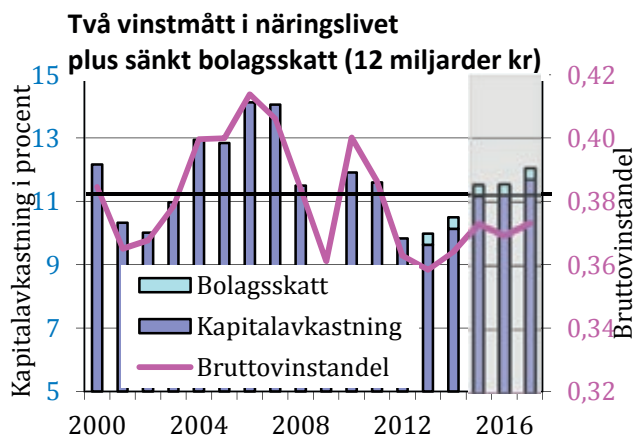
Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Under andra kvartalet 2016 ska nya löneavtal omförhandlas för nästan hela svenska arbetsmarknaden. Denna gång blir det ingen samordning av löneavtalen mellan LO-förbunden. Detta är en ny ordning eftersom LO-förbunden sedan 1993 har samordnat sina avtalsrörelser med undantag för 2012 då en samordning skedde mellan industriförbunden respektive mellan övriga LO-förbund. I denna rapport utgår vi från att avtalsrörelsen kommer att genomföras i sådan ordning att inte ekonomins inflationsmål hotas. I

prognosberäkningarna används ett tekniskt antagande att de nya avtalen leder till att utgående löner ökar i en årstakt på 3,5 procent. Det innebär en löneökningstakt i den övre delen av det samhällsekonomiska löneutrymmet och är ungefär samma löneökningstakt som 2012. Genom att lönerna höjs först under andra kvartalet 2016 blir årstakten för helåret som genomsnitt 3,3 procent.

Med en löneökningstakt på 3,5 procent skulle vinsterna i näringslivet ungefär ligga kvar på dagens nivå. Bruttovinstandelen ligger under ett historiskt genomsnitt från 2000 medan kapitalavkastningen ligger på ett historiskt genomsnitt. Båda vinstmåten är före skatt, men bolagsskattesänkningen 2013 var så stor så det finns anledning att medräkna den vinstökning som då skedde (se diagrammet). Då hamnar kapitalavkastningen över det historiska genomsnittet.

Diagram 5:7

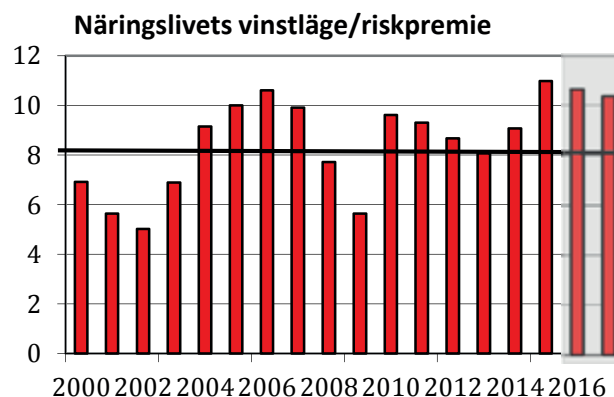

Källa: SCB samt egna beräkningar

Den låga statliga obligationsräntan medför att riskpremien, skillnaden mellan en riskfylld kapitalavkastning och en riskfri ränta, blir rekordhög och ligger på 11 procent. Detta är långt över det historiska genomsnittet sedan 2000 på 8 procent. Därför skulle man trots den medelmåttliga kapitalavkastningen kunna anse att vinstläget är bättre än normalt i näringslivet.

Detta tyder på att det samhällsekonomiska löneutrymmet inte behöver korrigeras av vinstläget.

Diagram 5:8

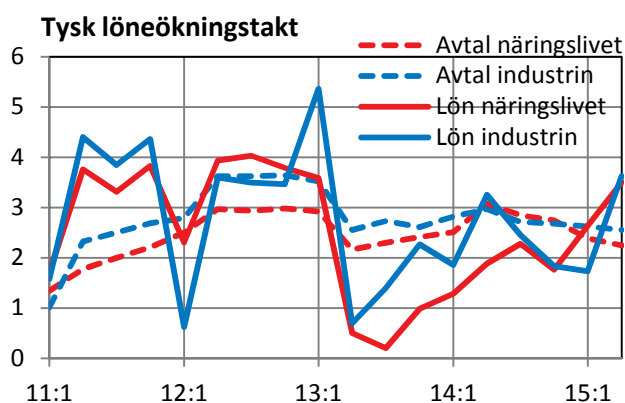

Källa: SCB samt egna beräkningar

Internationell löneutveckling

I Tyskland tecknade IG Metall ett avtal i februari 2015 som höjde tarifflönerna med 3,4 procent, vilket omräknat till årstakt blir 2,7 procent. Utgående löner i Tyskland kan öka både mer eller mindre än tarifflönerna. Under 2013 och 2014 ökade utgående löner mindre än tarifflönerna men nu är det tvärtom. Under andra kvartalet 2015 ökade utgående löner märkbart mer än tarifflönerna. Bakom den relativt höga löneökningstakten i näringslivet ligger höjningen av minimilönerna 1 januari 2015 som beräknas höja löneläget i näringslivet med 0,5 procent i genomsnitt. I industrin påverkas inte löneutvecklingen av att minimilönerna höjs eftersom det är få som berörs. Däremot bidrog ett engångsbelopp till att industrilönerna tillfälligt höjdes med ytterligare ca 0,5 procent. Framöver bedöms de tyska lönerna öka med 3 procent.

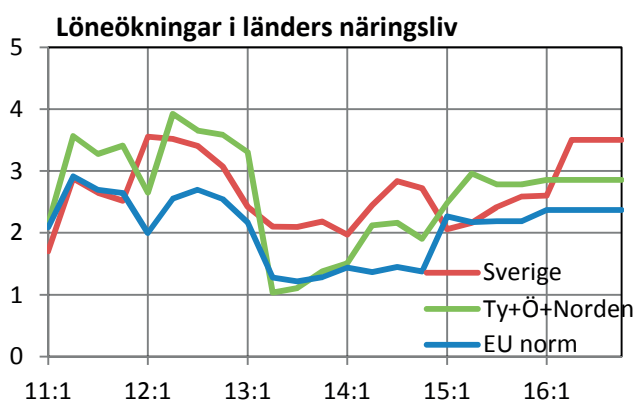
Diagram 5:9

Källa: Bundesbank och Eurostat

När 11 euroländer²⁰ vägs samman efter deras betydelse som exportkonkurrenter till Sverige (europanormsländerna), ökade denna ländergrupps löner i näringslivet under första halvåret 2015 med 2,2 procent. Detta var en liknande takt som i Sverige. Den delgrupp av europanormsländerna som ligger närmast Sverige består av Tyskland, Österrike och de Nordiska grannländerna (här kallad TÖN-gruppen). Denna ländergrupp hade under första halvåret 2015 en stigande löneökningstakt upp till 3 procent, vilket är betydligt mer än tidigare år. Under 2013 ökade lönerna i europanormsländerna och TÖN-gruppen med endast 1 – 1,5 procent och under 2014 ökade lönerna med 1,5 respektive 2 procent.

Diagram 5:10

Källa: Eurostat samt egna beräkningar

²⁰ Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Nederländerna, Norge, Spanien, Storbritannien, Tyskland och Österrike.

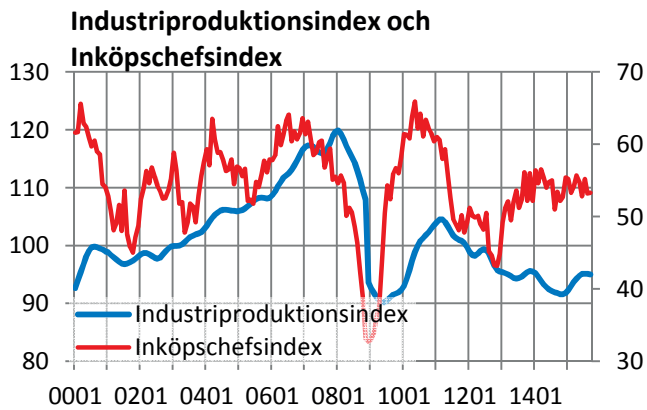
Den stigande löneökningstakten i europanormsländerna som genomsnitt beror på en bättre konjunktur och framförallt på en högre löneökningstakt i Tyskland än tidigare år. I TÖN-gruppen som genomsnitt väntas lönerna 2015 – 2016 öka med strax under 3 procent. Lönerna väntas öka med 3 procent i Tyskland, Österrike och för 2016 även i Norge. I Österrike är det ungefär som tidigare medan det i Norge är en lägre takt än vanligt. I Norge gjordes en så kallad mellanårsuppgörelse på arbetsmarknaden vilket gav en kostnadsram på 2,7 procent. I Danmark väntas löneökningar på 2 – 2,5 procent, vilket är högre än tidigare. Finlands ekonomi går sämst av alla och BNP har inte ökat alls sedan tredje kvartalet 2013. Arbetsmarknadens parter förlängde i juni det tvååriga krisavtalet med ett tredje år som innebär en löneökning med 0,4 procent. Inräknat en prognos om viss löneglidning skulle de finska lönerna kunna öka med 1,5 procent per år under 2015 – 2016, vilket är mindre än tidigare år.

I de övriga europanormsländerna (6 länder) som genomsnitt väntas lönerna i genomsnitt öka med 2 procent. I de flesta länder i denna delgrupp ökar lönerna endast omkring 1 – 1,5 procent, men en löneökningstakt på 3 procent i Storbritannien väger upp genomsnittet. De 11 europanormsländerna som genomsnitt väntas få en löneökningstakt strax under 2,5 procent.

En löneökningstakt 2016 på 3,5 procent i Sverige verkar bli högst bland de 11 europanormsländerna och skulle kunna ligga 0,5 procentenheter över TÖN-gruppen och 1 procentenhet över europanormsländerna. Detta är en liknande situation som 2013 och 2014 då de svenska lönerna ökade ungefär lika mycket mer som dessa två ländergrupper som genomsnitt. Svensk ekonomi gick då bättre än dessa ländergrupper och väntas även göra det framöver, vilket skulle kunna motivera en högre löneökningstakt än vad dessa länder väntas få.

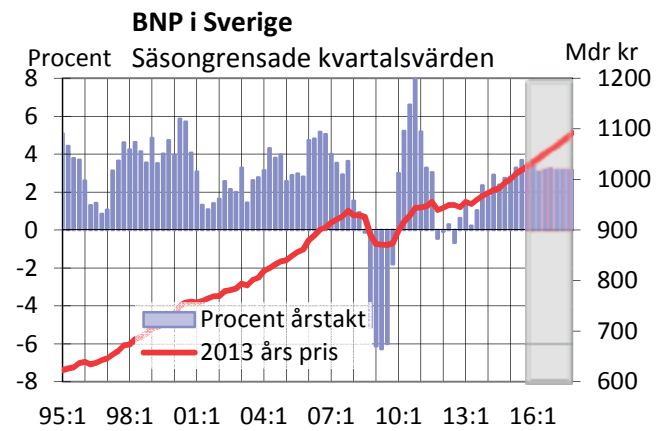
Bilaga: diagram och tabeller

Diagram B1

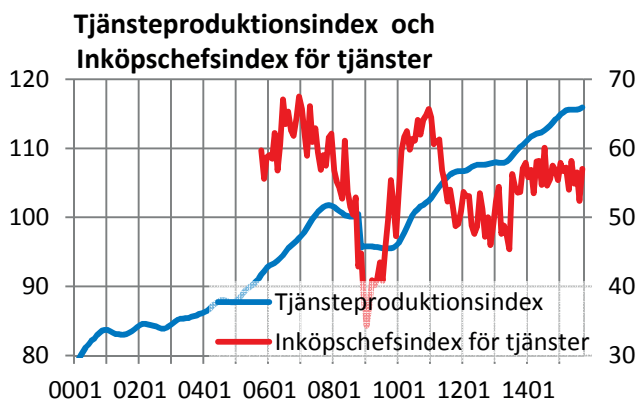
Källa: SCB och Macrobond/Swedbank

Diagram B4

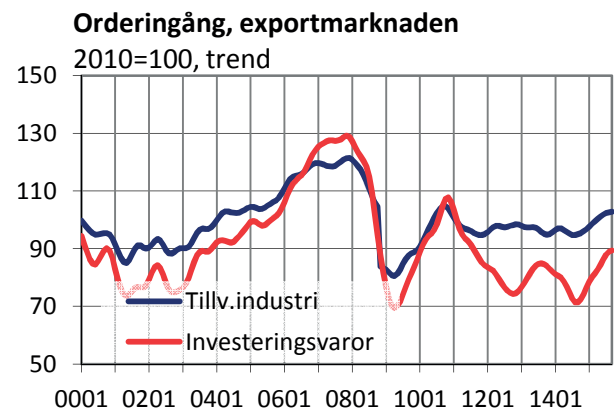
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B2

Källa: SCB och Macrobond/Swedbank

Diagram B5

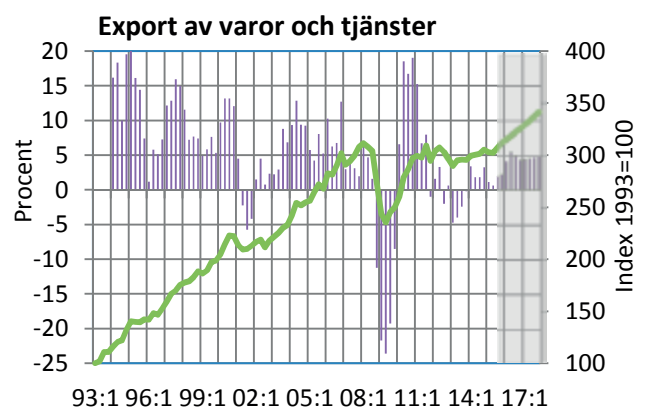
Källa: SCB

Diagram B3

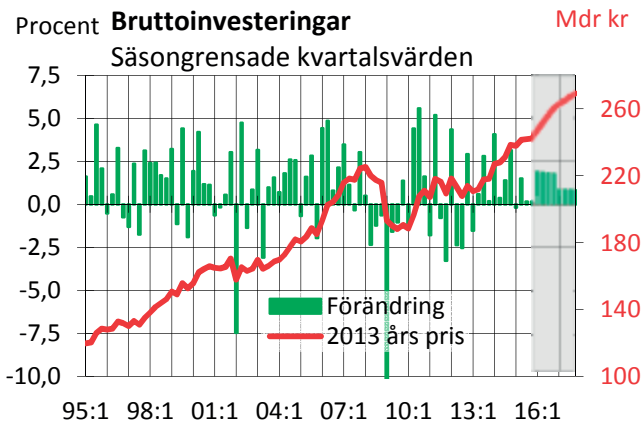
Källa: KI barometern

Diagram B6

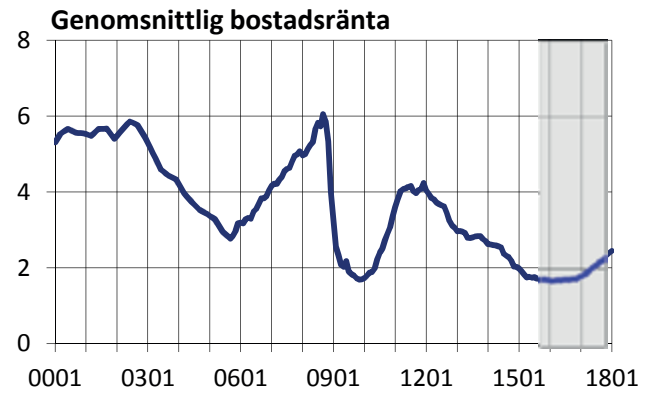
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B7

Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B10

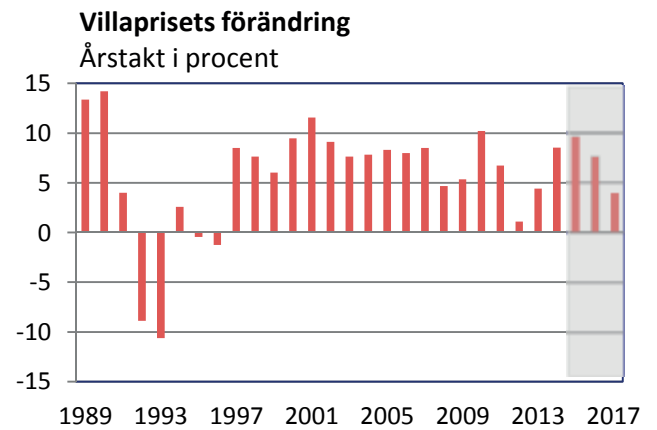
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B8

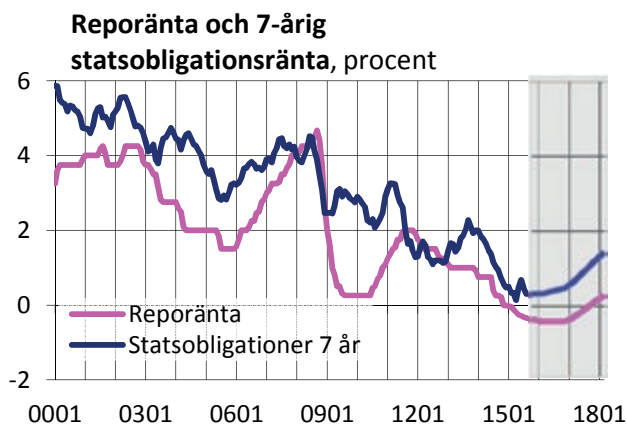
Källa: SCB

Diagram B11

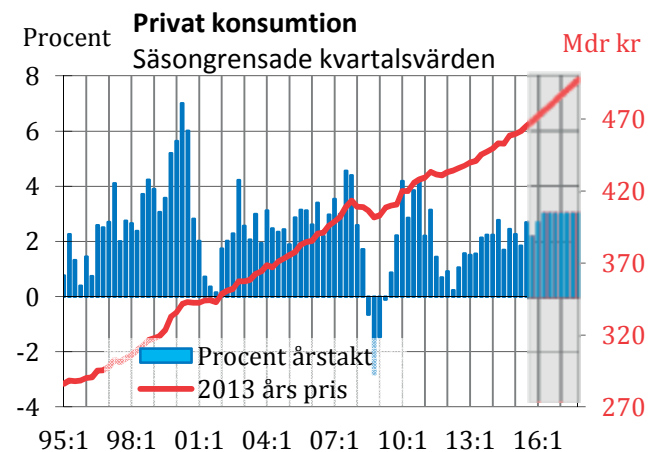
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B9

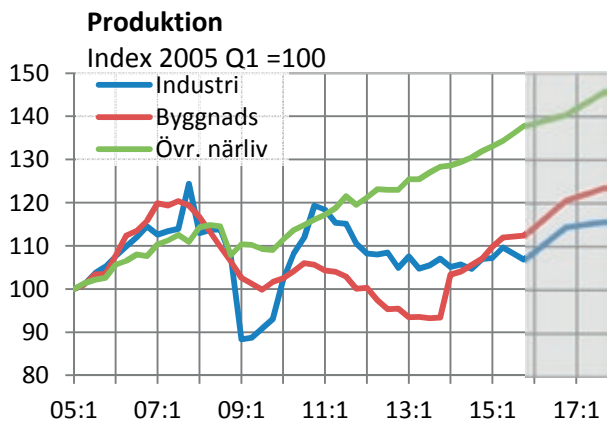
Källa: Riksbanken, SCB samt egna beräkningar

Diagram B12

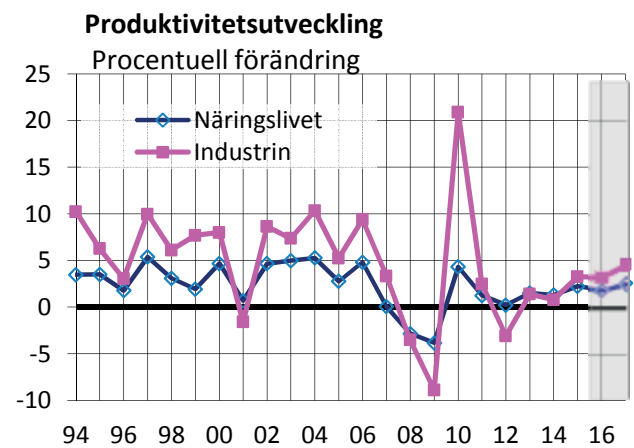
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B13

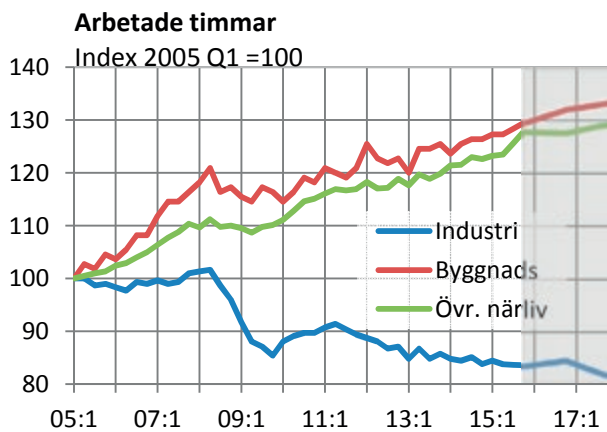
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B16

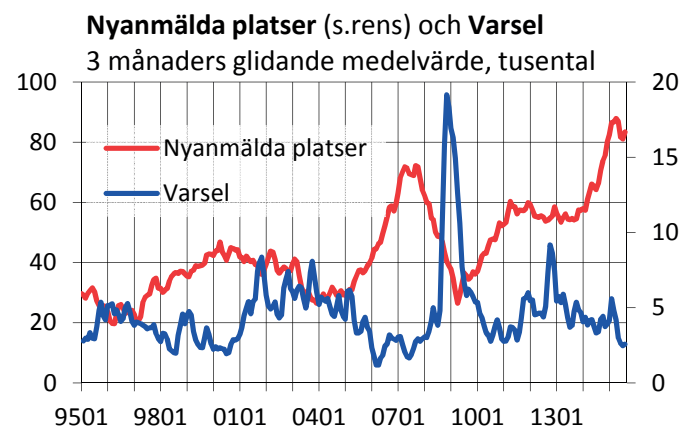
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B14

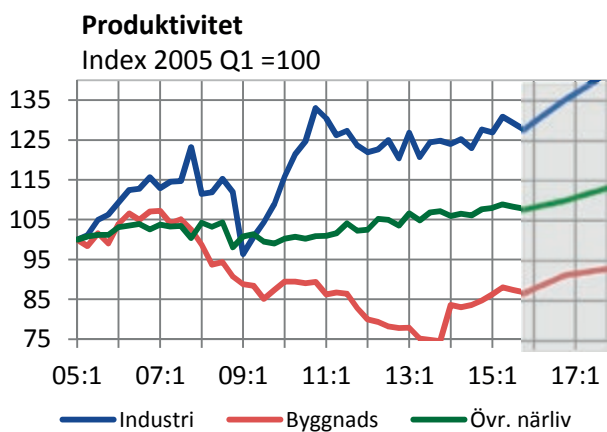
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B17

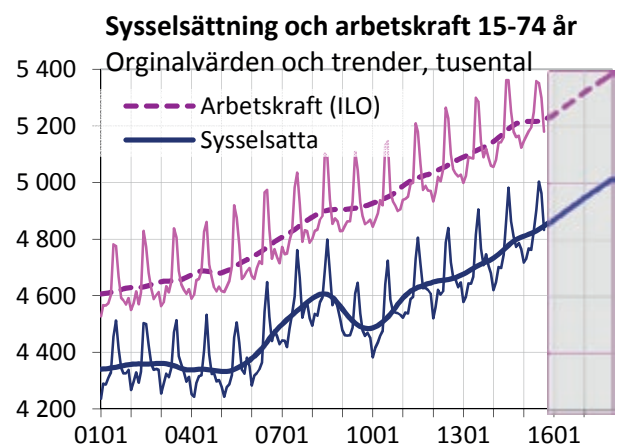
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B15

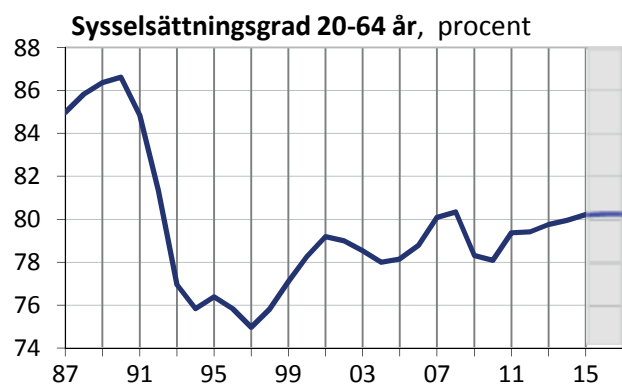
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B18

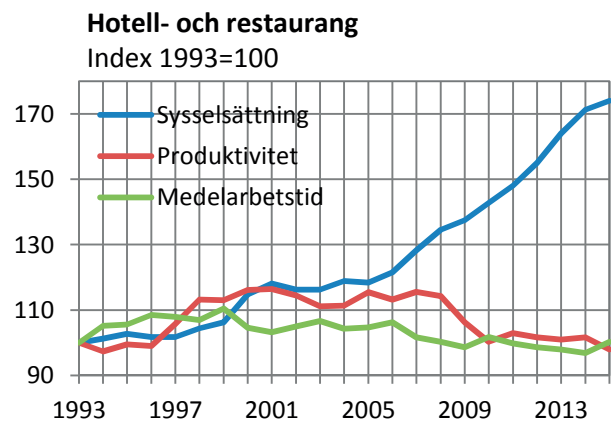
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B19

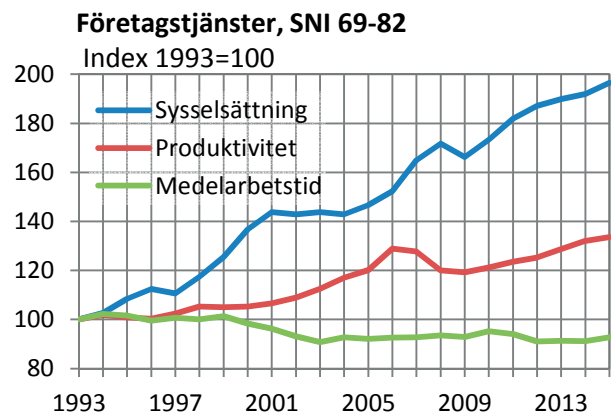
Källa: SCB samt egna beräkningar

Diagram B20

Källa: SCB

Diagram B21

Källa: SCB

Tabell B1

Försörjningsbalans				
Procentuell förändring				
	2014	2015	2016	2017
Privat konsumtion	2,2	2,5	3,0	3,0
Offentlig konsumtion	1,6	2,2	3,0	2,2
Investeringar	7,6	4,2	5,3	4,9
Lagerinvesteringar <1>	0,1	-0,1	-0,1	0,0
Export	3,5	3,8	4,5	4,6
Export av varor	2,3	1,5	4,7	4,7
Export av tjänster	6,3	9,3	4,1	4,5
Import	6,3	2,7	5,4	5,3
Import av varor	4,6	2,8	5,8	5,6
Import av tjänster	10,3	2,4	4,5	4,5
BNP	2,3	3,2	3,2	3,1
BNP, kalenderkorrigerad	2,4	3,0	2,9	3,3

<1>Förändring i procent av föregående års BNP

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell B2

Investeringar				
Procentuell förändring				
	2014	2015	2016	2017
Näringsliv	6,1	3,0	4,8	4,9
Industri	3,9	1,0	3,6	4,2
Övrigt näringsliv	7,1	3,8	5,3	5,2
Offentlig sektor	2,5	1,3	5,8	5,5
Bostäder	19,8	12,0	6,5	4,5
Totalt	7,6	4,2	5,3	4,9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell B3

Disponibel inkomst och privat konsumtion				
Procentuell förändring				
	2014	2015	2016	2017
Timlöner <1>	2,7	2,5	3,3	3,5
Arbetade timmar <2>	1,5	1,8	2,1	0,9
Lönsumma	3,7	4,1	5,1	4,4
Övriga faktorinkomster	5,4	9,6	4,8	3,8
Transfereringar	2,2	3,6	5,4	5,2
Skatter	5,2	4,9	7,3	6,5
Disponibel inkomst	3,0	4,7	4,3	3,9
Konsumentpris, IPI	0,7	1,1	1,3	1,6
Real disponibel inkomst	2,2	3,5	3,0	2,2
Privat konsumtion	2,2	2,5	3,0	3,0
Sparkvot<3>	15,3	15,9	15,9	15,2
KPI	-0,2	0,0	1,2	2,2
KPIF	0,5	0,9	1,7	1,9
Prisförändringar under resp år				
Hushållens tillgångar	11,5	7,9	6,0	3,8
Småhus+Mark	8,8	9,9	6,8	2,3
Börsaktier	9,4	5,6	3,7	3,5

<1> Enligt konjunkturlönestatistiken

<2> Kalenderkorrigerade

<3>Inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell B4

Produktion inom olika sektorer				
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden				
	2014	2015	2016	2017
Näringsliv	2,7	3,5	3,1	3,6
Industri	-0,6	1,8	3,0	3,5
Byggnads	12,3	5,8	5,0	4,5
Övrigt näringsliv	2,8	3,8	2,9	3,5
Offentlig sektor	1,2	1,3	2,6	2,4

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell B5

Arbetsproduktivitet				
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden				
	2014	2015	2016	2017
Näringsliv	1,0	2,2	1,9	2,6
Industri	0,7	3,3	3,2	4,6
Byggnads	11,0	4,0	3,0	2,6
Övrigt näringsliv	0,3	2,0	1,5	2,1
Offentlig sektor	-1,0	0,2	0,0	0,0
BNP	0,6	1,9	1,5	1,8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell B6

Arbetsmarknadsläget				
Procentuell förändring				
	2014	2015	2016	2017
Arbetskraft, ILO, 15-74	1,3	0,7	1,1	1,4
Arbetade timmar <1>	1,8	1,2	1,5	1,5
Arbetad tid per sysselsatt <1>	0,4	-0,1	0,1	0,0
Sysselsatta, 15-74	1,4	1,3	1,5	1,6
Arbetslöshet, ILO, 15-74 <2>	7,9	7,4	7,1	7,0
Programdeltagare <2>	3,7	3,8	3,9	3,8

<1> Kalenderkorrigerat

<2> I procent av arbetskraften

Källa: SCB samt egna beräkningar

Tabell B7

Sysselsättningen enligt NR				
Förändring i tusental				
	2014	2015	2016	2017
Totalt	65	59	71	76
Näringsliv	51	36	42	37
Industri	-9	-6	-3	-6
Byggnads	7	5	6	6
Övrigt näringsliv	53	38	40	37
Offentlig sektor	14	24	29	39

Källa: SCB samt egna beräkningar

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:

lo@strombergdistribution.se

Telefax: 026-24 90 26

November 2015

ISBN 978-91-566-3097-2

www.lo.se